

Odavno sam došao do stanovišta, da je kako u našem, tako i u celom Sokolstvu smešno, što pojedinci zauzmu neke položaje, i onda ni makac, dok ne dođe smrt. Oražen se sad o Božiću tome mnogo smejao, i dobroćudno je to potvrđivao. I kod Čeha je isto tako, — govorio je, — uvek jedni te jedni, sto godina!

Dogovarali smo se da se povučemo, više nas, otprilike tako svi što imamo preko petnajst godina sokolske službe. Kad ima služba, — potvrđivao mi je, — onda treba da bude i penzija!

Ostareli smo! To se tako teško priznaje. Obično se kaže: pa sad smo tek u najlepšim godinama! A lepo silazimo s brega, i sunce polako zalazi, i seda.

Ali i bez obzira na nas matore, što uvek mislimo da smo pozvani. Zašto u Sokolstvu ima tako malo mladih?! Gde su oni? Zar nema u Sokolstvu ništa novoga, lepoga i velikoga više, da primami, da oduševi, da ponese! Zašto je to sve tako dogmatizirano, uzakonjeno, skućeno, unapred za beskrajne vekove osvećeno i određeno, kao u Mojsijevim knjigama! —

Ali eto vidite, još pre nego što se misli otići, dolaze dužnosti. I dokle moj brat Oražen mrtav trune na starom groblju u Ljubljani, ja momentano ostajem, i izdajem u njegovu slavnu uspomenu ovaj svečani broj Jugoslavenskog Sokolskog Glasnika! Pa neka i to bude oprošteno!

Laza Popović

Оражен

Много ми је прошло кроз главу и кроз срце од када сам дне 11. марта о. г. у 10 с. до подне од Мицке, Ораженове куварице, добио из Љубљане брзојав, који је гласио кратко и страшно: др. Оражен мртв — Мицка. И онда се накупљало и компликовало све. Дошло је припремање обавести о смрти за остале, безброј питања и комбинација, бескрајно понављање једног и истог тешког момента, и онда у недељу 13. марта о. г. жалостан пут у Љубљану на сахрану и погреб . . .

Оражен је био незаконито дете. Није имао оца. Његова мајка, сеоска фрајла у Костањевици, заносила је Оражена са судијом Г. м.

Заводник је дигао руке од свега. Оражен се родио као плод греха. Можда је побожност његове мајке била искупљење од тога, и њезина жеља, да Оражен буде поп, само понуда једне жртве.

Ко зна колике су клетве благословиле малог Оражена одмах на почетку! Свакако је једна црна и трагична прилика чувала његову колевку.

Имање Оражена било је запуштено и мало. Ујак његов особењак и чудак. Једно дете у кући, за кога се незна чије је.

Нешто жалосно савило се око Оражена. Он је био јако и крепко дете, тврдоглав и својеглав, румен и здрав, добра сна. Успевао је и напредовао, далеко од предрасуда, оружан тврдим песницама, јасног и бистрог гледања, добар ђачић. Па опет су се за њим окретали сеоски светитељи и светитељке, и његова је мајка морала да се крије и да гледа у земљу. Срдње ујакове обарале се као непогоде иза затворених врата. Нешто нерастумачено почело се таласати пред детињском душом, једно вечито питање без одговора, једна тајна без разумевања, једно гњевно расположење, једна самоћа, једна издељеност од целог осталог света у селу, и на крају једна горка жалост.

Оно што је ушло у битну карактеристику потоњег човека Оражена озледило је и растужило већ његову детињу душу, као кад би младу вођку неко ударио секиром, не да је сасече, него да је само дубоко посече.

Мали Оражен растао је препуштен сам себи. Оно пркосно и својеглаво, што прокажени сви имају, имао је и он.

Уз то сиротиња, скученост и мала средства, све без господског улешавања, учинили су увод у живот Оражена необичним.

Судар здраве, јаке, богодане природе и апсурдних, неморалних друштвених одношаја, почео је да вуче црвени конач испред ногу једног човека.

Једном приликом професор записује национале ђака. Устаје и Оражен кад је дошло слово О. Како ти се зову отац и мати? Оражен висок, глават, црвен и срдит, пред немилосрдним погледима другова, одговара замуцкујући. Професор се издере, онако нервозно. Свеједно! Оражен спомиње само име мајке. Тајац у школи. Професор се зграњава и још боље виче. Свеједно. Оражен има само мајку! . . .

Крај свих недаћа и зала, и против свих претпоставка Оражен је добар ђак.

И препуштен је сам себи, и сиромаш је, и прокажен је, па је ипак добар ђак. Он је вредан, он ради, он учи. Као дете и као дечко носи озбиљност једнога борца за опстанак, за положај, за напредак за живот.

У његовим је жилама добра и здрава сељачка крв. Далеко од романтике јача снагу радом, такмичи се, надмеће се.

Као гимназиста у Љубљани добија ручак из милостиње у једној богаташкој кући. Ништа то! Оражен је међу ђацима први.

Не успављује га и не буди нико, нико га не мази. Сам иде путем своје одређене воље. Иде кроз нејасноћу и многе чудне ствари.

Кад га мајка о феријама грли негде неопажено, она га залива сузама. Једанпут га води за руку до неког прозора, тихо, шуњајући се. И детету каже: сад ћеш да видиш једног човека, да га запамтиш, то је твој отац, али то нико несме знати.

Оражен је мрзео свог оца као дете, као зрео човек га је презирао

После је Оражен био велик, угледан, моћан, богат човек. Али је дотле требало преко 40 година једног тешког живота.

Тај је живот био тако тежак и мрачан, да се Оражен стидео да о њему много говори и прича. Можда је мислио: па нашто то све, кад је све прошло!

Дабогме! Свет треба победити. То је Оражен и учио. Величина његова, величина права, лежи у тој борби за ту победу!

А дугачка је борба била! Увек посрамљена мајка хоће након матуре да Оражена даде у попове. Рачун је добар: душа ће бити спашена; а да се до положаја дође, зато су бесплатни интернати, заводи, богословије. Рачун је био сасвим добар. Јер имање је запуштено, слабо, ујак чудан човек, пријатеља нема!

Оражен је деветнајест година, леп момак, плавих очију, висок, тамно-плаве бујне косе. Ујак га много воли. Добро је, — вели му, — ти си прави Оражен, то је наша крв! Данима и недељама трају договарања у породици. Приближује се октобар, када почињу универзитети. Оражен то зна. Полако скупља новце на своје старе уштеде. Тврд и шкрт требао је месеце да сакупи сребрну шкуду. Сад их има око двадесет. То он ником не казује. Него би само хтео да се мајка не жалости. Зар сирота није доста била жалосна?!

Мајка се држи рачуна. Беч је далеко. Тамо је тешко. Куда ће Оражен голих шака!

Данима и недељама трају договарања. Лако је ујаку, он звиждне пса, узме пушку и оде у шуму. Дома остаје мајка и Оражен. Мајка плаче.

Једанпут је клекнула пред Оражена, склопила руке, и тако га је молила. Други пут му је претила проклетством, ако је не послуша.

Оражен се одлучи. Скупи нешто рубља и завије то у папир. Поштанска су кола пролазила свако јутро баш поред куће. У шпагу су око двадесет сребрних форината.

Оражен остави Костањевицу и оде у Беч.

Оражен се упише на медицински факултет у Бечу.

Далеко је Костањевица, тужна и слатка. Чег се све он сад не сећа. У вече кад седи у својој ђачкој собици и учи. Уморан подигне главу. Пред очима је његово село, улице, куће, мајка, ујак, све.

И онда се нижу слике...

Прва увреда. Игра између часова у школском дворишту. Другари се спрдају: шта ти је отац поклонио за Ускрс! Онда битка и граја, рашчупане косе, полупани носеви, подерани капути...

Кризмање и св. потврда, свечаност у цркви, много свећа, песме, и деце без броја, међу њима Оражен, постиђен, срдит, велик, стоји у реду, уши му звоне, образи горе, глава му се врти, ништа не разуме, него га обузима по-тајни страх и неки гњев...

У селу се читају новине, Србија води рат с Турцима, кад год победи, новине су пуне Славенства и пише се о јунаштву Срба. Мали Оражен разрогачио очи и нетремице слуша, — ко су ти Срби, — исти као и ми, — учи га ујак, — они се бију с Турцима, — мали Оражен не може да заспи, стално мисли о томе рату, хтео би да оде тамо, али не зна колико је далеко...

Кад се дочепа новина он чита све поново сам, и срце му ускипи, нарасте, залупа охоло, радосно, снажно, — имаш ли каквоу књигу о тим Србима, — нађу се народне песме, неки превод бог да му суди, али је то Краљевић Марко, и Оражен чита у вођњаку догод се не смркне, сриче, реч по реч...

Како га је мати стегла за руку онда кад га је водила да види кроз неки прозор свога оца судију Г. а, као да га сад гледа, мали, управо леп човек, налик на Оражена, само мали, и некако стран, туђ, хладан, он има два сина, они су вршњаци Ораженови, али глупави до зла бога, Оражен их гледа у школи испод ока и смеје се поуздано...

Један поп је ипак морао да наговара и саветује његову мајку, како би се она тако лепо сетила и удесила све за његово спремање за попа, то збиља не може да буде другачије...

Чудна је мати, тако беспомоћна, тиха, кротка, мало и сувише побожна, увек ћутљива, посрамљена, као да се боји нечега, као да се гризе и каје стално, а нимало није одлучна, не зна ипак тачно како ствари стоје у свету...

Љубљана, то мило моје гњездо, — мисли Оражен, — како те волим, и тебе, и брегове твоје и воде твоје, и мале улице и куће твоје, мила моја Љубљано, сад сам ја у Бечу, моја пећ је хладна, мој је стан на петом кату, мој је капут танак и моја црева крче, треба да учим и да радим, хоћу ли издржати, хоћу ли издржати..., мати ми шаље пет форината и вели то је посљедње и све, ујак оболио, ја сам остао сâм, страшно сам...

Оражен седи у својој ђачкој соби и учи. Дубока је ноћ. Уморан и гладан подигао је главу са књиге. А пред његовим очима се нижу слике, шарене, лепе, свеже, миле, Костањевица и Љубљана, све је зелено, воћке цветале, сунце сија, пчеле зује, вода шуми, хоре се весели људски гласови.

Пред Ораженовим очима је пламен свеће као једна велика звезда са које се круне сузе...

—

Сиротиња и гладовање је било у Бечу тешко. Од чега је уопће Оражен живео у Бечу? На то питање ни он, ни ико други није могао да одговори. Живео је од комада хлеба, — Оражен је волио увек добар хлеб, — и од тањура жупе у народној кухињи.

Незадовољник је прешао у социјалисте и уређивао словеначки део једног радничког листа. Језик је добро познавао а горчине се накупило у обиљу.

Што је имао од тога? Убијено време. А док се мучио око коректуре медицина је спавала.

Ђачко потпорно друштво... За то треба мекан врат, извесно понижавање, молбе, гутање прилика и одношаја што су још у гимназији били несносни.

Сиротовање и гладовање је било у Бечу тешко. Немајући од чега да живи, исцрпљен, болестан, раздражен, Оражен се почео да пита: има ли смисла да се у опће живи!

Ништа није тако жалосно и страшно, него кад млади људи виде живот црн, мучан, безизгледан. Са смешком на устима они у својој самоћи стварају одлуке, да не треба живети.

У таковој једној кризи Оражен је у намери да се убије ударио себе ножем у груди. Изгубивши доста крви стрпоштао се у својој сиромашкој собици на под. Тако се сетили на њега и однели га у болницу.

Цела криза је била само изазвана, она није била битна. Оражен није имао одела, није имао рубља, није имао новаца, није имао што да једе, био је сам, остављен, жалостан, болестан.

Када су престали и ублажили се узроци, нестало је и последица. И Оражен је хтео да живи.

—

Три су ствари у главном занимале Оражена. А занимати се значило је за њега живети за нешто, и свом снагом и љубављу радити.

Неправедне и тешке социјалне прилике друштва. То је осетио на себи самом најјаче и најсрдитије. Колико је људско друштво, а тек наше, дивље, нечовечанско, зло. Зашто је тако и што да се учини па да буде боље, лепше!

У Славенству, у тој огромној, магловитој, расутој величини и силини, познатој тек посредно, деформисано, згњечено, што је Југословенство, какав је то део, колико је вредан, што ће од њега бити. У словеначког сељака су инстинкти расе били добри. Надувеност туђина изазвала је само дубоку мржњу. Лепша је Москва од царскога Беча. Што вреди Љубљана?! Југословенски, виши неки национализам, и тежња за социјалном праведношћу, биле су две основне греде, на којима је отпочела нова градња животу повраћене, живота тако жељне душе Ораженове.

Треће је било оруђе, средство, — медицинско образовање. Оружан да буде Оражен, да буде осигуран, слободан, јак и вичан за борбу у животу.

Све је већ сада било борба, и говори и пијанке и туче ђачке, као неки сурогат.

Оражен осећа симпатију према српском народу. Клице из детињства sazревају, и расте нешто свеже, добро, лепо. Дружи се много са српским ђацима.

Било је доба позне романтике. Идеологија нејасна, замршена, магловита, али са пуно искри и светлуцања.

Већ пред промоцију за доктора целокупне медицине добија Оражен брзојав, да је мати болесна и да жели да га види.

Израстао као млади бор, наочит, леп, поносан, млад, са докторском дипломом, жури се кући. У Костањевицу, у оно мило село његово.

Мати је болесна. Сирота мати, где су и има ли часова када је она срећна била! Сирота мати, онако беспомоћна, кротка, сада стара, сама! Сирота мати, то једино што он има, и он што једино она има, да ли је већ време да се растају.

Оражен се жури и крупно мисли. Све иде споро, све као да мили. А он би да полети мајци. Да буде уз њу, да јој помогне, да је утеша за сва понижења, за све срамоте, за сва трпљења. Да је воли како син треба да воли једну сироту мајку!

Маломештани се узврпољили кад су видели младога господина доктора...

Али прво корачање његово кроз село, било је да испрати мајку на гробље.

Оражен се погнуте главе вратио у Љубљану, где је на државној болници добио место за помоћног лекара.

То све није велико, али је нешто реално, сигурно. Све што зависи од испуњавања дужности, од савесности, од обзира и љубави према сиротим, болесним и слабим, то Оражен постиже на јуриш.

Крај болничког посла воли га, цени и зове публика целе Љубљане. Дан и ноћ се не разликују.

Рад, огроман, силан, племенит, стручан и леп рад звучи као стална песма кроз Ораженов живот. И пред сиротом душом и срцем његовим на помолу је једна тиха и чиста срећа.

Боље оружање за борбу, њезино трајање, свикавање уз њу, помогло је да се рашире видици и да поглед буде слободан.

Личност као центар побеђена је. Постоји један само велики, заједнички живот. У томе су животу сви људи једнаки, сви су природни делићи, сваки има своју вредност само у целини. А целина је већа и виша од појединих људи. Срећа је само у таквом схватању, друге среће нема.

Сви су људи заједно, макар колико да их има, опет само један делић нечега заједничкога, и још већег и још лепшег, још мирнијег и сјајнијег. И животиње, и биљке, и планине и воде, и небеса и звезде, тек покушавају да даду оквире и рубове праве слике живота.

Може живот појединца да буде мали и јадан, он може такав да изгледа, умањен, ситан, незнатан, али у вези са животом светова сваки је живот леп као зрно бисера, миришљав као млад цвет, свеж као млечна кап. Ниједан живот није ни мали ни јадан. Ниједан живот не пропада!

Издељене људске оцене немају смисла. Бити значи дужност вечности. Хтети значи имати моћи. А сва моћ је само људска доброта.

Оражен је морао овако да мисли. Без личне породице осећао је сродство са свим што постоји. Све је моје, ако тако хоћу да јако помислим, — и онда је тако.

Увређен и прокажен имао је љубав за све што живи, и све је волио једнако. По читаве сате стајао је крај прозора и посматрао јата малих и озеблих тичица, што су слетале на његов прозор да се назобљу.

Ако је глад једнака и зима, онда и људска доброта не може да вреди само у односу на људе.

Оражен је раширио свој поглед на свет. И брдо Крим преко пута од Зеленог Хриба било му је брат и рођени род.

Зашто Христ није волио никог другог него само људе? Да ли зато што су људи заиста најгори па им треба највише љубави.

Са својим псом Луком разговарао се као с човеком. Други пас, бундаш, названи Поп, био је нешто од нарави непристојан, глуп, и имао је нагон да лаје целу ноћ. А трећи пас Бој био је још необразован млад и луд.

Добро јутро, Јако, — тим поздравом свога папагаја отпочињао је дан. И Јако је увек весело одговорио: добро јутро господ доктор.

А кад је пошао у Љубљану у канцеларију онда је око њега скакутала сврака Катика, један чудан, ћутљив и мршав философ са огромним репом и белом перушком на челу.

Крај свега напредовања у каријери и угледу, Оражен је остао ћутљив, закопчан и тврд.

Према сиромаку и болеснику и отац и мајка, он је у животу остао сам, и није имао пријатеља.

Остао је у положају: сâм према осталима. Да ли је он то тако хтео ради објективнијег посматрања. Свакако до признавања, до исповедања, до тражења љубави пријатељске, није хтео никад да учини први корак. Код малог броја расположивих јаких типова словеначке интелигенције био је против воље увучен у многе т. з. народне послове. Држао је говоре, писао чланке, био биран за посланика, и т. д.

Ораженове изнад просечне особине давале су му могућност да свугде избије у први ред.

Па ипак без личног задовољства и среће, без пуноће тога свега, били су му сви дани једнаки, и његова сећања захватала су далеко, тамо у Костањевицу. Непокварен, чист и прост оженио се удовицом, потврдивши да ипак има само једна љубав, а то је она стара.

И две тешке бриге примио је без кривице на себе. Његова жена је била болесна од крон. туберкулозе. А имање и породица његове жене били су на почетку једног великог материјалног и моралног пропадања.

Праведник је узео на себе два тешка терета, и подносио их је исто тако лепо, радосно и лако, као да су то биле две велике и сјајне награде и одличја.

Ако је истина да је живот бити добар, онда ћу и овде издржати. И остаћу добар.

Тако је отпочео период једне Ораженове борбе

Учинити радост, и пружити задовољства и среће једном сиротом, болесном, јаловом људском бићу. Оражен је потрошио око десетину година своје најјаче мушке зре-

лости, да обрадује своју јадну и болесну жену. Жениној болести нема лека. Али не ради се о томе, она мора најбрижљивије и најњежније да се лечи. Жена увиђа сама да је терет, да је зло, да је казна. Мора јој се добротом и љубављу доказати, да се вара. Један брак треба да има све свеже бруталности сађења човека. Има се тога одрећи.

Учинити добро без користи, без обичног смисла. Зашто? Јер је добро непролазно, и не пропада. Јер је добро увек одговор једном учињеном злу, ма где и ма кад. И зло и добро је заједно само. Зато је лош назив свега. Добро је и зло само онима, на које се односи, а не ко га даје.

Учинити треба добро другоме. И прво ономе, ко је најслабији. Ако је могуће једну неизбежну агонију обасјати љубављу и добротом макар за најмањи тренутак, најпролазнији, — ипак то треба да буде.

Тежак положај према болесној жени, јектичавој жени, непопустљива и најњежнија мужевска љубав према њој, све то без самопрегора, него апсолутно искрено и чисто, одељено од гледалаца, скривено у једном малом врту, без виднога циља, жртва без цене.

Колосалан напор Ораженов да спаси и очисти и материјални иметак пропале женине породице, само је последицом неизмерне обзирности према жени. Све опет њој за љубав, и да обрадује њу.

Оражен је био после богат, могао је да разбацује. Али се потпуно противно десило. Остао је прост, једноставан, умерен, штедљив и тврд. И према себи строг.

Богатство није за њега имало дражи. Ако се борио да од дугова очисти иметак Оражена у Костањевици, то је опет била љубав, пажња према мајци.

И занимљиво је јако ово. Када је жена Ораженова умрла, он је одмах начинио расподелу поклањања целог свог великог иметка. Све је другом дао, и чувао, и множио за другога. Иметак је уопће за другога само, а никада за себе.

У тој врсти битке Оражен је трошио мозаг, живце и своје срце. И били су тешки часови. Јер има много људи рђавих и злих. И то је била битка. Требало је живети међу злима, а непоколебиво веровати у добре.

Неизмерно је занимљиво у животу Оражена избор главнога и највећега, свога, доброга дела.

Када му је жена умрла, Оражен је поново и јаче осетио самоћу у свету. Мислио је и о својој смрти.

Смрт код људи што раде, што су добри, што су се патили а остали чисти, то је завршетак рада. И они о томе исто тако трезно и јасно одлучују и мисле, као иначе о лепим и великим дужностима.

Испуњавајући мирно и драговољно ту последњу дужност Оражен је хтео, да се у животу колико год је могуће више ублажи беда и мука несретних и прокажених. Да другима буде лакше и лепше него њему самоме.

Мислио је да је најзгодније ако спасе друге од невоља, што их је сам претрпео. То опет није било пребацавање свету зато што је зао! Него те специфичне невоље незаконите деце најбоље је познавао.

А друго: људи не треба у опће да се пате без своје кривице. Патње треба да се смање. А прво оне што долазе по судбини.

Све то у овом сиротом, слабом и малом народу југословенском, и још сиротнијем, још слабијем и још мањем народу словеначком, можда најмањем народу.

Назив Словенчић скован је за Словенце код Оражена. Он се доброћудно смејао томе.

Дакле да се велико добро дело оствари међу Словенчићима. Словенчић значи заиста нешто њежно, нејако. Оражен је сасвим сигурно био на чисто с тиме, да ће Словенаца као посебности нестати. Без ресигнирања он је то увиђао као неки природан факат. И слагао се с тиме!

Често је само говорио, да то све треба да се деси природно, обично, некако само од себе. И без провокација, без форсирања.

Периода пред потопом ето то су Словенчићи. Потоп то је велика нека обнова Југословенства, где ће да се одржи само оно корење, што је најјаче и најснажније.

На тај се начин згрушавала и седиментовала мисао Оражена, како да удеси и како да каже своју последњу вољу. И првобитна је формула гласила: остављам цео свој покретни и непокретни иметак за незакониту децу код Словенаца.

Оражен је све то узимао као врло важну и озбиљну ствар. И са врло малим је бројем пријатеља о томе говорио.

Смрт је ишла брже од договора.

Коректура, коју је на првобитној основи извео, ишла је за тим, да се добро дело има да простре на Југословене све, не само на Словенчиће!

Затим тако, да незаконито дете буде у Ораженовом Дому од првог разреда нормалне школе све дотле, докле не буде свршен човек.

Смрт је ишла брже од договора.

Оражен је у последње време имао слутњу, као и сви природни људи осећао је смрт.

Постао је ћутљив, и још је више волио самоћу него игда.

Људске фигуре су му сметале.

О својој болести срца није радо говорио. Све то већ иде и мора да иде својим путем, — тако је философирао.

Нашто све то, нашто, — ни он није на то питање умео да одговори него да остане на месту: да сачека.

Тако је и било.

Једанпут је у Ораженовом животу било нешто сасвим засебно, другачије од свега пре и после. Можда у опће само једанпут.

Године 1912. и 1913. провео је Оражен као лекар око 6 месеци међу рањеном српском браћом у Србији. По књижици што је о томе издао, по сабраној збирци и малом музеју успомена одатле, по причању његовом, имамо сведочанство о узвишености и лепоти тих дана.

Једно мало писмо, један снимак из неке болнице, једна разгледна карта, један поздрав потписа, трака или осушен цветић, било је за Оражена милије и веће од свих ордена, и од све славе.

Изгледа по свему да је Оражен на томе одсуству од старог и обичног живота био као човек задовољан, сретан.

Можда у опће само тада.

У нарочитом доживљају своме видео је безбројне, скромне, непознате сељаке јунаке, и није могао да им се начуди и надиви.

Цела та, обичност, једноставност, простота, некомплицираност у вршењу позива, сва силна свест испуњавања дужности у најтежим часовима живота, била је елементарна, и сродна свему добром, истинитом и правом историје света.

Томе је он дошао близу, и осећао се охол и поносит што је смео да буде једнак

Осим тога био је у прилици да се упозна са женом и са мајком, слашћу и горчином свих дубоких жеља и чежња својих.

И у неком тешком, радосном узрујавању неопажен је тонуо у свему чаробноме, што богато, топло и пријатно сијаше и расипаше се онде од жена и мајки јунака.

И тада се није осећао напуштен, одвојен и сам од осталог света, можда само тада.

Унутрашњи живот Оражена даје у сабијеној и скраћеној перспективи једну личност, која је по злој коби означена, увријеђена, одређена да пропадне, или да буде апсолутно лоша, а која се ипак спасла, остала, и била добра.

Сама та личност потрошила је највише снаге баш на тај процес, и по томе је на природан начин друго све споредно и секундарно.

Тежак, личан, дубок преображај себе самога, ето смо тако на основи бића.

Социјални погледи, славенско оријентисање, медицински рад, љубитељство Соколства, само су задоцнеле, несвршене, површне и незреле особине.

Зато је код такве личности величина срца и душе синоним унутрашњег боја и мегдана са сметњама одасвих страна.

Штогод је потресно, симпатично и дивно овде било, односило се на непознате и страховите обрачуне са самим собом, без ичије помоћи и без икаква сведока.

Оражен није био сретан, није био радостан.

Туробно и озбиљно расположење, повученост, тврдоћа израза, све то било је сродно с елементима, на којима не може да се мења. Тако је морало да буде.

Надбијати зао удес значило је не уклањати му се!

Крај све колосалне, оригинарне снаге, што се овде првобитно формирала у једну особу, крај теоретски најбоље могуће прогнозе, развој је био деформисан, згњечен.

И раскидање и лупање окова појело је целу богату резерву специјалних способности.

Одлучујућа јачина, згодност, употребљивост Оражена у народним пословима, особито у управи санитета у Словенији и Соколства у Југославији, било је оно нешто стално, одређено, непопустљиво. Оражен се није пењао, али се није ни силазио.

Ово није посебна намера или спремање његово за те случајеве. Као посљедица може једино да је у вези са целом његовом традицијом. Изаћи, испети се горе, до висине, на којој онда непроменљиво може да се корача право и напред.

Уморан за веће напоре, није радо примао ново. Без љубопитства волио је мирно и постепено развијање. Не одступајући ни за длаку и никада, нити натраг нити на доле, чврсто се држао једног правца

Ублаженом конзервативношћу мирио је многе сударе, и без ефекта покоравао се одлукама опћим.

У објашњењима кратак и једноставан, лично је мрзео дебату. Прек, љутит и груб највећма је био задовољан ако може хрвање речи да раскида и раздвоји.

Издржљив или је доводио, или сачекао крај. И тешко је рећи када је нешто водио, а када је био вођен.

Најпосле имао је две слабости. Волио је Србе. И волио је пријатеље.

Колико је код њега лично волење и свиђање играло улогу, види се по томе, што он није никада говорио, тај је и тај рђав, него: не волим га. Зашто? То није знао, али је тако осећао, и по томе се равнао.

Пријатеља је имао врло мало. Могу на прстима руке да се изброје.

У Србима је волио борбеност. Осим тога осећао је у Србима највише неке снаге, неке лепоте, нечега што ће се можда отети од пропасти.

Човек се састоји из двоје.

Има нешто што се одмах види. То може механичко-фотографски да се прикаже и да се сачува.

На око споредно, јер може заиста да јесте, а можда и не постоји, кад неће да се увек открије, друго је скривено иза врата са седам печата.

Ко то све зна и ко ће да се снађе! Да ли су оно ствари, како изгледају, или како јесу!

Ја сам Оражена волео другарски. А знам сигурно да сам са љубављу пратио и опажао његову загонетку.

Сад Оражена нема, него у нашим преставама!

Каже се, да је време добро, јер ослобађа од афеката. А можда нико толико не лаже и не искривљује него време. Према томе слабо би било разлике између близине и даљине.

Без предрасуда дајем једну слику свега. Сад, одмах, крај Ораженова гроба, где се толико много говорило о страним и непознатим стварима.

И Ораженов је гроб туђ, и одозгора пише име, које није наше.

Земља је наша његова...

Oražen i Sokolstvo

Sve ću da kažem prostim rečima, i onako, kako zaista jeste.

Kao svi živi i slobodni duhovi, i Oražen je osećao da je sa ostvarenom Jugoslavijom nastalo za Sokolstvo nešto novo i nepoznato. Ne samo za Sokolstvo, nego za sve što smo imali i što imamo, pa i za Sokolstvo.

Što je to novo i u čemu se imalo da sastoji to nepoznato?!

Sve naše generacije, i među njima naši najbolji pojedinci, shvatali su i poimali Jugoslaviju i Jugoslovenstvo srcem, osećanjem, maštom. Idealizam je značio voleti nešto lepo.

Realne konstrukcije i logične formule ideje Jugoslavije i Jugoslovenstva nije nikada bilo.

Situacija je sa krajem godine 1918. izgledala ovaka, jugoslovenske ideologije nema, a Jugoslovenstvo je tu, šta da rade ljubitelji Jugoslovenstva?

Oražen je bio u procepu. Prvi i veseli dani t. z. jugoslovenske revolucije su prošli kao groznica. Za sretan svršetak početka nije se znalo da li je to zasluga i uspeh sposobnosti, ili je pusti i sekundarni efekat neke sreće. Na ovoj teškoj kušnji determinacija nema niko petlje da se zadrži. Nego se tera kontinuitet dešavanja, održava se stanje, imituju funkcije, i u skrivenim i žalosnim trenucima zebnja iščekivanja obuhvata naše duše. Svi dani počinju bivati strašni i slični jedan drugom, i odvratni, mrski. Što će iščekivanje da donese!?!...

Da bi se pojnilo sve što će dalje doći, moram u kratko ispričati nešto iz sokolske istorije pre Junija godine 1914.

Svega će se dobro sećati Srđan, i još i drugi. Dakle: još pre rata bilo je nešto u plemenskim Sokolstvima što se nije dalo podnositi. Ne mislim samo na mizernu ulogu u Sveslovenskom Savezu, i u internacijonalnoj reprezentaciji. Nego je tu bilo nečega baš našega, čisto međusobnoga, i bitnoga, jugoslovenskoga.

U kratko kazano, tri, ili četiri, rođena brata, znali su i priznavali srodstvo više, srodstvo na strani, izvan i iznad Slovenskog Juga, a svoje rođeno bratstvo su skrivali, stideli ga se, ostavljali u ugao, nepriznavali, i t. d.

Po zakonu te nevolje došlo je od 1912.—1914. godine do ideje jednog Jugoslovenskog Sokol. Saveza. I kada se s tom idejom upoznao, Oražen je postao vredan, oduševljen i neumoran pobornik njen.

Zanimljive su bile razne male i prljave misli, što su kao crvići preko pupoljka milile, i pratile prve korake oko osnivanja Jugoslov. Sok. Saveza, onda nazvane taktike. Htelo se nadmudrivati i izigrati susede, kompanjone, braću, u najraznijim kombinacijama.

Pre svega valjalo je Bugarima zabiti klin, ergo se išlo za blokom, po bogu nalik kao današnji SHS. A u samom tom konglomeratu svaki čas su izvođene podvojne varijacije na štetu trećega, onako unaokolo, svaki dan drugačije, — i što je najlepše u celom tadašnjem SHS svaki je deo imao opet čisto svoje, nikom neotkrivene, egoistične, imperijalističke namere.

Pisma su i brzojavi leteli na sve strane između Ljubljane, Zagreba i Beograda, održavani su sastanci, pre njih neke pretkonferencije i posebni pouzdani dogovori, onda se pravili za-

pisnici i sastavljane su polu oficijelne deklaracije. No iznad malih čudi i navika stvaralo se nešto lepo, nešto veliko, nešto što je apsolutnom sigurnošću predskazivalo skorbu budućnost, nešto što niko, pa ni graditelji nisu mogli da pokvare, i to je bio zaista edan prvi Jugoslovenski Savez.

Konture toga saveza davale su sliku jednog saveza nekoliko srodnih jedinica, ali sa posebnom samoupravom i autonomijom, i održanim karakterima plemenskim, kao neki „savez država“.

Jedna mutna ideologija i nesvršena, mnogo separatnih ciljeva, međusobno nepoverenje, silna taktika, i t. d. Ali, — ako smo mi loši, mi, danas, pa loši, — tako se govorilo, — ne znači da je stvar loša, ne znači da neće doći vreme lepše i naraštaj blagorodniji, čistiji, sigurniji.

Da je Oražen toliko prionuo za rad oko Saveza bila je kriva njegova „slabost za Srbe“. I baš je došao iz Srbije, gde je radio kao lekar oko ranjenika. Napisao je o tome i jednu lepu knjigu. I sad je mogao da sa tima Srbima ide, i radi i uporedo, i trajno. To je bio njegov glavni motiv: sa Srbima! Ostalo je imalo da vrši vreme. . . .

Oražen je za vreme rata bio interniran, gonjen, preslušan, premetan. Osobito mu je škodila njegova „srpska soba“ na Zelenom Hribu. U toj sobi je sabrao poklone i slike iz Srbije, puške, handžare, čilime, sudove, i t. d. Treba napomenuti: bio je sumnjiv radi veze sa Srbima, sa ondašnjim Sokolstvom srpskim.

Jugoslovenska sokolska ideja bila je za Oražena kao precizna i određena stvar strana, i voleo ju je bez razumevanja, srcem. U njemu su bila samo opredeljena stara dogmatična načela sokolska, češka, — kao što je to generalno kod Slovenaca i bilo.

Kada je došao u Zagreb na prvi jugoslovenski sokolski sastanak, u Januaru godine 1919., i kada je izložena jedna prilično svršena ideologija novog Jugoslovenskog Sokolstva, — Oražen je bez debate, — kao i svi drugi, — potpisao sve i pristao na sve.

U onoj, neposrednoj blizini zbivanja upadali su oči razumljivo detalji, jezgra se nije dobro videla. A jezgra je bila glavno: sjediniti i izmešati mehanički celo postojeće Sokolstvo, zbrisati sve plemenske oznake, stvoriti jedno u kome će najbolji uvek biti i prvi.

Oražen se lično poznavao sa kovačima novoga Sokolstva, i to je bilo za njega odlučno i glavno. Oražen je bio prvi i najbolji i najviđeniji Soko slovenački. To je stajalo izvan svake sumnje. Oražen je lično odlučio sve. On je hteo i on je verovao. Za njim su išle tisuće. Za njime je bivše slovenačko Sokolstvo došlo u Jugoslovensko Sokolstvo.

To se još jedan put desilo, u jednom kritičnom trenutku. Bilo je to u Novom Sadu na prvom jugoslov. sokol. saboru. Trebalo je da se jasno i realno ostvari Jugoslovenski Sokolski Savez. Usljed neke „trenutne slabosti“ svih habica, nije se usudivalo izleteti iznad nesretnog SHS. Cela je stvar bila na rubu propasti. Oražen ju je lično spasao. On je lično pristao na lošiji, gori, nevaljani oblik novog saveza, i neka vreme odluči za dalje. I opet je za Oraženom nastupilo celokupno sloven. Sokolstvo, čovek do čoveka, prosto bez izuzetka.

Moralo se diviti tome silnom položaju, koga je Oražen tako dugo i tako bez svake sumnje imao i držao među Slovencima! Držao bez muke, bez napora, i bez ikakve debate! Trebalo je samo prosto zapitati makar koga iz slovenačkog društva: brate, ko je od vas sviju najbolji, prvi i glavni?, — i odgovor je bio uvek kratak, sigurni i prost: naš brat Oražen!

Sigurno ne preterujem ako tvrdim, da ni u predratnom, pa ni u izaratnom Sokolstvu našem, nijedna ličnost, nijedan sokolski pojedinac nije tako društveno i opće bio poznat, bio priznat i bio poštovan, kao Oražen!

Oražen je na sokol. saboru izabran za prvog predsednika Jugoslov. Sokol. Saveza. Bolji se izbor nije mogao učiniti. I od tada je u njegovim poštenim i čestitim rukama bila cela jugoslovenska sokolska stvar.

Svitilo je polako u Oraženu. Nikad ne mogu zaboraviti naše duge i umorne razgovore. Iza najkraćeg vremena se podigle smetnje novoj kreaciji sa svih strana, išlo se iz krize u krizu, i svako sokolsko društvo tako reći bilo je leglo krize.

Ali je svitalo polako u Oraženu. Ovo su bile njegove glavne misli: Jugoslov. Sokol. Savez postoji, on ima da se održi i da ostane, polako, radom, nepopuštajući, dobrim načinom, bez provokacije i izazivanja, i da se postepeno što jače i što bolje utvrdi, tako da više nikad ne propadne.

Jednog dana sam mu srdit bacio ovo u lice: slušaj Janez, nama smeta taj vaš slovenački razgovor, brate mi to prosto ne razumemo, mi to nećemo, pa dobro, ako to ne može nigde da bude, učinimo bar u Jugoslov. Sokolstvu odlučan potez, i neka Sokolstvo govori jedan jezik i piše jednu reč, zajedničku, što je govore i pišu deset milijona ljudi u ovoj državi...

Pošteno i junački mi je odgovorio Oražen: slušaj sada ti mene što ću da ti kažem, nemoj da izazivaš, stvar će ići svojim putem i polako će biti što ti hoćeš, ali ako sad odjedanput gruneš sa takim zahtevom probudićeš zlo, nemoj, ostavi to još za neko vreme, a dabogme da ja to isto mislim što i ti...

Tako je Oražen vodio Jugoslov. Sokolstvo. Bio mu je središnji, snažni, normalni, zdravi stub, koji je na sebi nosio teret cele gornje konstrukcije. On konstrukciju nije stvorio, nije ju prvi video i hteo. A kada mu je predočena, onda je rekao: dobro, ja to volim i ja to hoću, ja ću da budem onaj, koji će da teret podigne i zadrži svojim plećima.

U jednom prekaljenom i toplom sećanju vidim Oražena u raznim figurama. A najčešće mi se prikazuje kao jedna silna, uporna, ogromna karijatida, nad kojom se digao jedan svod, a na tome svodu počiva Jugoslov. Sokolstvo.

Jugoslov. Sokolstvo je siroto, slabo, novo i mlado. Ono tako malo ima svojih velikih ljudi. Sa Oraženovom smrću otišao je najbolji, najjači i najveći.

I crne, zloslute, teške misli naleću trenutno na nas, pa kraj žalosti podiže glavu strah.

Kada se u Sokolstvu govori o velikim i zaslužnim ljudima, obično se grade upoređenja i spominju imena Fignera i Tirša. Oražen ne spada onamo. Jer ni Jugoslovensko Sokolstvo ne spada onamo.

Oražen je čisto naš, i upoređenja nema. Slika njegova, koju jugoslov. sokoli treba da zapamte, jeste slika mirnoga i dobroga junaka. Što je taj junak i soko velikoga učinio? Ispunjavao je dužnost i nije se hvalio. Tu sliku treba da zapamte jugoslov. sokoli, i da joj se klanjaju i dive.

Ораженове исповести

(Из књиге др. Оражена: Међу рањеном браћом)

I.

Био је тешко рањен; сломљено му је било десно стегно, и главна је жила одводница раскинута. Транспорт је до болнице био тежак и дуг. Човек је интелигentan обртник, и код куће су га чекали жена, мајка, и двоје

мале дјеце. Више пута је с нама говорио о њима, и очи су му блистале од радости и љубави. Неколико смо га пута наговарали да ладе одрезати десну ногу, јер је то за њега једини спас.

А јадник није ни слутио о озбиљности своје ране. Неколико су се пута ноћу појавила јака крварења, па смо их једва зауставили. Услијед силног губитка крви је пропао тјелесно сасвим; очи су му упале, дисао је тешко. Сад је тек увидио, да му пријети смрт, и молио је, управо је захтјевао, да му се одреже нога. Пристали смо на то, а наде нисмо имали никакве. А јадник је чврсто вјеровао, да ће још видјети своје.

Два дана послје операције, била је већ вечер, дошло му је тешко. Приближила му се смрт . . . он је то осјећао. Стајали смо око њега и тјешили га. Јунак је шутио. Одједном му запламте очи а из устију му се извије тешка жеља: „Дјецу, дјецу моју хтјео бих да видим још једном . . .“ пишите ми жени“.

Давило нас је нешто у грлу и тешко смо се савлађивали. Човјече, јадни човјече, колико и како страшно је тада морала трпјети твоја душа! А у твојим очима не бијаше сузе, зрака вруће љубави према твојој дјечи, што ти сијаше из очију, спалила је горку сузу . . . А ми смо ту вечер шутјели и размишљали. Прије него што легосмо, рече један: „Страшан је рат“! Увјерен сам, да је тим ријечима погодио садржину мисли свих нас . . . А рањеник је ноћу умро.

Обавјештење о његовој смрти задоцнило се услијед тадањих поштанских прилика и сахранили су јадника а да није био присутан нико од његових.

Једног дана стојим рано у јутро испред болнице, кад угледам двије женске како ступају преко врта према мени. Једна је била млада, чврста жена, друга већ мало у годињама. И развио се слиједећи разговор:

— Је ли истина, да је умро рањеник П., који је био рањен код Прилипа?

— Ви сте, драге, сигурно његова жена и мати? Јесте, умро је.

— Па чујеш докторе, покажи нам, гдје лежи на мртвачком одру, да га барем још једанпут видимо.

Тешко ми је било при срцу, а морао сам им одговорити, да је њихов мили и драги сахрањен већ пре неколико дана.

— Што, — сахрањен? Нећемо га дакле видјети ни мртвог?

Чуо сам пригушен, промукао уздах, који се извио женама из прсију, и грозничави неки грч је зграбио од једном њихова тијела, а главе су им само клонуле на прса. Увјерен сам био, да ће их савладати силан плач. А varaо сам се. У очима није било сузе.

— Брате, кажи нам још, да ли се много патио и како је умро?

— Драге, много се патио, говорио је о својима и понашао се јуначки све до задњег часа.

— Умро је дакле као јунак?

— Јесте, као јунак!

Тада се женама кроз тугу развеселише очи, тјела им се усправише и поносито рекоше: „Хвала ти на посљедњим ријечима, збогом, пријатељу“. И тврдох корака одоше. Бијаше то жена јунака, бијаше мати јунака!

II.

Мирно си и тихо заспао. Око твога кревета није се чуло ни плача ни уздисања, јер су твоја дјеца била далеко, далеко од тебе. Само је неколицина твојих другова војника стајала код твога кревета, и ови нису хтјели да узнемире твоје посљедње часове. Знали су, да си претрпио грозне муке и задобио страшну рану у четвородневној битци код Битоља. Увјерени су били да ти треба мира и одмора, и зато су шутјели около тебе. Само се у њиховим очима видјела братска бол и њихови су погледи са љубављу почивали на твојем блиједом лицу.

И онда је дошао задњи тренутак. Још једном си погледао наоколо, насмијешо се друговима, који су ступили још ближе к теби. Један од ових вјерних стиснуо ти комадић бијелог шећера у руку, да ти брате буде смрт слатка. Хладан ти је зној оросио чело... дуг један

и страхан уздисај . . . и свршено је било. А твоја је душа отишла куд их је хиљаде и хиљаде отишло у овим данима страшног српског умирања.

Послије неколико сати дођоше два човјека и однесоше те у мртвачницу.

Твоју смрт нису јављале новине, на твом одру није било ни свилених трака ни лијепих цвјетова, и нитко није припаљивао драгоцених свијећа. Било је све пусто и празно.

Па ипак ниси био сам, ниси био остављен. Твоји су другови војници долазили к теби, један за другим. И приступали су к теби, нагињали своја лица над твоју главу и из њихових очију гледала те је велика љубав. Из љубави према потлаченој браћи си жртвовао свој млади живот, и зато те је и на мртвачком одру поздрављала и грлила племенита и чиста љубав.

Положише те у најпростији лес и однесоше те на кола, што су испред мртвачнице чекала. Свећеник те је благословио и војничка ти је труба затрубила задњи поздрав. Волови повукоше и спровод се поче мицати. На челу свећеник са црквењаком, иза њега кола, а иза кола десетак војника трећег позива.

А на твом дому заплакаше мала дјеца, и сусједи опазеше, да је твоја жена преко ноћи остарила.

А у Македонији ће далека поколења да пјевају јуначке пјесме и у њима ће живјети и твоја успомена, мој јуначе!

III.

Рањеник И. из села К. бијаше од свих рањеника најмирнији и најтужнији. Скоро се никада не разговараше са друговима, па и нама нерадо одговараше. Истина, јадник је био изгубио десну ногу, али смо мислили да мора да има још неки други разлог његовој тузи.

Једног вечера дођосмо послом у његову собу. Зачудисмо се, кад видјесмо да околу његовог кревета стоји десет људи. Били су сви високог, чврстог раста, а на главама су носили огромне шубаре од овчије коже. А наш рањеник бијаше сасвим промјењен, добро расположен, и живахно разговараше с њима.

Питамо их смејући се: Но, а шта ви, имате ли какву сједницу?

— Не, него смо ето чули, да је наш Иван рањен и да лежи у вашој болници. Па смо се ми сакупили, сељаци из нашег села, да га обиђемо, и да видимо, како је нашем брату.

— Шта, је ли он ваш брат?

— Да, наш је брат; сиромах, нема ни родитеља, ни рођеног брата ни сестре, и зато смо му ми сви из нашег села браћа.

Са поносом и љубављу гледаху на рањеника и сваки му је од њих стиснуо у руку дар у новцу. Овај је дар сигурно долазио од срца.

— Кад оздравиш, Иване, јави нам, да дођемо сви по тебе. И не бој се ништа, и ако си без ноге, изгубио си ју и за нас, и ми сви ћемо се старати за тебе.

А Ивану засузише очи од радости.

Још се с њиме руковаше и опростише се. А код вратију се сваки од њих још једанпут окрену и насмијешу му се. Сад смо тек знали, зашто је наш Иван био тако тих и жалостан. Сиромах, чекао је да му дођу његова браћа. И није се варао, дошла су браћа. А он бијаше, почевши од тог дана, и миран и весео.

IV.

Било је прије подне и сви смо били запослени у превијалишту око прегледавања и превијања новодошних рањеника из Новог Пазара.

Присутан је био и српски војни лекар, који је био дошао са транспортом и имао се враћати тек послје подне на положај.

Кад смо били готови са свим рањеницима, дође у превијалиште још један војник трећег позива. На њему се познавало да је јако измучен. Дошао је са својим батаљоном данас у Ниш и био је два дана на путу. Другог дана у јутро морао је батаљон отићи даље према граници.

Питасмо војника, шта му је и шта жели. Одговори нам, да већ дуље времена пати од киле, која му се сада улијед напорног марша још повећала, и да трпи јаке болове, да га прегледамо и да му кажемо, шта да ради; он мисли, да није способан за војну службу.

Прегледасмо га и констатовасмо, да је његова грешка збиља велика, премда се још дала репонирати. Код нас би оваквог човјека сигурно одпустили из војне службе. Казасмо му, да му се за време може да помогне појасом или подвезом, а да је најбоље, ако се одлучи за операцију. У посљедњем случају, наравно, морао би остати у болници, и не би могао отићи са друговима у бој. Човјек, који бијаше и онако врло слаб и измучен, привољео је сасма задовољно на други део нашег савјета.

Тада му приступи српски војни лекар, и међу њима се развије овај разговор:

— Чујеш, војниче, јеси ли ти Србин?

— Јест, докторе, Србин сам.

— Не, ниси Србин, ти си сигурно Влах.

— Па за Христа Бога, тко то каже? Рођен сам и прави Србин.

— Да си ти прави Србин, не би обилазио око лијечника ради своје грешке. На хиљаде се твоје браће пати још горе и више него ти; зато ти опет кажем, да ниси прави Србин.

Лекар се окрене од њега, и отиђе према прозору.

А војник трећег позива се усправи, лице му поцрвени и из очију му букне понос.

— Ја сам поштен Србин и зато идем са другом браћом у бој. Дајте ми докторе сад подвезу, а за операцију ће бити времена кад се рат сврши

Угодисмо му, и војник узе своју пушку, метну је на раме и поносито отиде из болнице.

— Чујеш колего — окренем се српском лекару — са таквом војском мора Србија побједити!

— Јест, злата вриједе врли наши војници.

V.

Дошао јет транспорт са Једрена. Довезао нам је много рањеника, а још више болесника. Војници су морали лежати пред Једреном по више дана у мокрим рововима, па су обољели од различитих болести. Како су јадници одахнули, кад су послје толико недеља опет могли лећи у кревет и отпочинути. Међу рањеницима је био и неки млад војник, рањен у десну руку. Причаше нам, да је био код дивизије, која је прва отишла Бугарима у помоћ пред Једрене. Причаше нам вас одушевљен, како су братски примљени од Бугара, донашали су им јела, па и цвијећа. Највише га је веселило то, што су их Бугари свугдје звали „наша браћа Срби!“

Возили су се до Мустафа-Паше, тамо су изашли и чекали још неколико дана на друге српске пукове, с којима су онда заједно кренули према Једрену. Ишли су напред већином само ноћу, да би боље сакрили своје маневрисање пред непријатељском тврђавом. Угњездили су се у рововима, и тамо поче горак живот. Дуже је времена падала киша ноћ и дан, па су се ровови напунили водом, а једина им је храна била хљеб и сир. Морали су мирно лежати у рововима, јер ако је тко само главу дигао из рова, зачуо је одмах звиждук турских зрна око себе.

— Па знаш ли, пуцали су Турци пред Једреном врло добро.

— Јеси ли видио да пада много српских војника?

— Страхота божја, много их је тамо, много, брате, остало. И знаш, што сам морао да гледам? Пред мојим очима су ми убили мог рођеног брата, који је лежао у рову само на неколико корака од мене. Сиромах, хтјео је да пође неколико корака даље ровом, и подигао се мало превисоко, и већ га је погодило тане, и пробило му груди. Остао је на мјесту мртав!

— Велика те је несрећа снашла, брате. Било ти је сигурно јако тешко за братом?

— О, како да не. Тако смо се разумијевали и вољели. Знаш, најрадије би желео да сам мјесто њега остао ја!

Говораше тихо, и глас му дрхташе.

— Србине, чујеш, страшне су и велике жртве, које морате подносити. Срце ми се цепа кад вас погледам.

Тада нас он погледа својим дивним очима, шуташе још неколико тренутака; напоскон проговори чврстим гласом: „Ми морамо да гинемо, јер смо ишли, да ослободимо отаџбину и браћу, а то не иде без умирања!“

Са дивљењем смо и са поносом посматрали младог јунака, који је био спреман све да жртвује за своју отаџбину.

Иза неколико дана га је посетио у болници његов отац. Дошао је био из доста далеког мјеста и просједио цео дан код свог сада јединог сина.

Јадниче, колико је морало трпјети твоје очинско срце! Кад си сањао рањеног сина и да ти други син лежи мртав пред Једреном! Једног су ти сина убили, а другога ранили.

Отишли смо у вечер у собу, гдје су били отац и син, да се мало поразговоримо с њиме и да утјешимо оца. Отац стајаше код синовог кревета и држаше га за здраву руку. Бијаху задовољни, што су се опет једном видјели и из очевих очију сијаше велика љубав и миловаше живог сина. Препоручиваше нам рањеника и причаше нам, како је то добар син.

— Не бој се, оче, све ћемо учинити, да ти се син врати кући здрав и неосакаћен. Доста ти је несреће, што си изгубио старијег сина. Тешко ћеш сносити губитак!

— Е, тешко, тешко..., а знаш, душа је тврда, јака, она може много поднијети.

Чудом гледасмо на оца-јунака.

А ти, народе српски, не бој се за своју будућност, док имаш таквих отаца и таквих синова!

VI.

Твоје сестре и твоја браћа гинули су и умирали у Старој Србији и Македонији. Немилосрдни душманин их је убијао, залуд су били устанци твоје браће, залуд сузе твојих сестара. Твој је несретни род био у овим земљама осуђен на смрт. А тада је задрхтала мала, а јуначка

Србија у силној љубави према својој гаженој браћи и сестрама и цио је народ тражио, да се изврши крваво жртвовање.

И српски народ постави себи огромне жртвенике љубави, на којима дарова и жртвова све најбоље, што имаде — своје синове. На бојним пољима код Куманова, Прилипа и Битоља побједила је љубав Србије, јер њезини синови љубљаху тако вруће, да умираху са смијехом и пјесмом на уснама. И спасена су твоја браћа, твоје сестре!

Али је Србија сад морала да лијечи ране и муке оних јунака, који су се враћали болесни и измучени кући са бојног поља. Из љубави су ишли у бој, и зато их је очекивала љубав код куће, кад су се враћали.

За вријеме рата вршиле су српске жене самаританска дјела — свака по својим способностима. Виђао сам их по болницама, данас ове, сутра оне како су долазиле на ред. Све су радо и са љубављу његовале рањенике.

Али тако их нитко није могао његовати, нитко их тако није могао тјешити, као што си то учинила Ти, племенита српска жено. Ти си им била права сестра, Твоја чиста и дубока љубав није познавала никакве разлике, није се плашила никаквих жртава; сви, сви ови сиромаси, који су трпјели, били су Ти права браћа. Сваког дана, од ране зоре до црне ноћи мучила си се у болници и рад Твојих спретних руку познавао се на цијелој великој згради, и у свима дворанама, на које је пазило Твоје око.

И како су се рањеници радовали Твојој присутности код превијања! Наше су им се руке чиниле тешке а Твоје лахке и њежне и никада се није чуло уздаха, кад си превијала Ти. Било је доста, да си положила твоју добру руку на вруће чело јадника, и укочене очи су се разбистриле и насмијешиле. Вољели су те сви и све су Теби повјеравали, и Теби се тужили! Ти си им читала и писала писма, донашала им књиге, дијелила тихо милодаре.

Безгранично је било повјерење у Тебе, велика је била чежња ових јадника за Твојом душом. Кога су звали к себи, кад смо им савјетовали операцију, и кад им

је њихова душа била немирна и неодлучна? Тебе! А Ти си онда сједила код њих, разговарала са њима и бри-сала мучне мисли с њиховог чела. Умирила си им душу, и Твоја је заслуга била, да је сиромах у ноћи пред операцијом мирно спавао.

И кога су жељели видјети још задњи тренутак пред операцијом у дворани? Само Тебе! Поглед у Твоје добре очи умирио би их још у посљедњем тренутку, свијест, да их гледа њихова сестра утјецала би благотворно на немирну душу.

Мучно Ти је било долазити у операцијску дворану, јер си превише жалила своју браћу, и Твоји живци нису били тако силни, као Твоја душа. Али си дошла, јер је рањеник желио да Тебе види. Па си се поставила у кут или код стола и положила своју руку на његову главу и чекала, да заспи. Чим би пак угледала крв или зачула шкрипу тестере, побљедјела би и молила да изађеш. Много си онда трпјела. А чим би рањеник дошао к себи на свом кревету, већ би опет гледао у Твоје очи.

А кад смо их морали оставити ми, њихови лијечници с каквим су страхом гледали на Тебе! Хоћеш ли их и Ти, њихова сестра, оставити? А Твоја љубав према њима бијаше безгранична и зато их не могаше оставити.

Велика бијаше Твоја пожртвовност, а још већа Твоја скромност. Свако признање с наше стране мирно си отклањала, говорећи, да вршиш само своју дужност.

Али жена си, и зато једно признање нећеш моћи отклонити. Из љубави према својој браћи си се толико жртвовала, и зато ће Те грлити искрена и чиста љубав њихова и њихове дјеце. До смрти ће Те пратити љубав и захвалност.

**Sokoli! Sakupljajte nove pretplatnike
za „Sokolski Glasnik“.**

Ob grobu brata staroste dr. Oražna.

I.

In kdor je rojen, pride doba mu,
ki pot navrne v temo groba mu;
a zgodaj je, prerano te pahnila
v posljednji dom usoda nam nemila.

II.

Mi smo sinovi luči in življenja
in smrtnih ne bojimo se okov;
kjer eno se življenje tožno jenja,
tam novim borbam vid odpré se nov!
Srcé presune bolečine meč,
oko nam solza žalosti zalije —
v prihodnjem hipu ni obupa več;
saj pot, ki se od groba vije,
zataplja se v vihar in boj besneč!

III.

Kako je, bratje, v dušah nam?
Če se poznamo, vemo kod in kam!
Prirode bes zatrè cvetove,
lepôte vse usahne slast —
nevidna moč prodré grobove,
iz njih požene nova rast.
In ko bolest v srcé zaorje,
v njej volja nam ojeklení,
razmakne tesno se obzorje,
hlepeč v daljavo zro oči...
Izguba pride, da nas dvigne,
da združi še tesneje nas,
iz vsake duše plamen švigne,
ki nam rodi nov rod, nov čas!

IV.

In sestre, zveste svečenice
Sokolstva jasnih veličin,
napoj ve srkate resnice

iz svojih duš in src globin :
 lepó ni, kar brezdelju prija,
 kar sebi služi, ni lepó ;
 tam je kreposti harmonija,
 kjer z blago sipljete rokó
 zaklade duševnih dobrin,
 da v njih se rast in moč razvija
 vsem blagotvorna vseh vrlin !

V.

In bratci vi in ve sestrice,
 pred vami dolga, težka pot !
 Mladost razžarja vaše lice,
 v srcé ne sme nevihta zmot !
 Na mesto, kjer je smrt grozila,
 mladosti se požene val,
 in do nebá naj dvigne sila
 lepote se od rodnih tal !
 Zanamci vi — prednamci vi,
 dejanja hoče mlada kri,
 zavest podžiga misli jasne,
 sokolska volja ne ugasne ;
 graditelji, buditelji,
 bodočnosti voditelji,
 vsak Marko Kraljevič in kralj Matjaž,
 Alenčica je vsaka Sokolica ;
 kar v duši ti bogatega imaš,
 naj v dušo sprejme bratec in sestrice,
 da ves naš rod v ponosu zrasede,
 ostane lep in zdrav na večne čase !

VI.

Mi smo sinovi luči in življenja
 in smrtnih ne bojimo se okov ;
 ve hčere ste lepote, hrepenenja,
 na svoji zemlji dom gradite nov !
 Maščujmo z delom vsak udar usode,
 ker vredni smo življenja in svobode !

E. Gangl.

Dr. Ivan Oražen

Jutros je u Ljubljani odjeknuo glas zvona i objavio — smrt starješine Jugoslavenskog Sokolskog Saveza. Korak je zastao nasred puta, a našim dušama je bilo neshvatljivo smernanje sudbine. Sokolska bojna četa zastala je na svom snažnom pohodu pred vječnom tajnom prirode, da se pokloni njoj i onome koji joj se vraća. Krepko mišičje je klonulo pod snagom udarca . . .

Tamo na Zelenom Hribu u ljubljanskom predgradju leži mrtav muž, koji je u svom značaju združio sve vrline Tyrševa Sokola: kristalnu čistu nesebičnu nacionalnu svijest i pravu demokratsku misao. Dr. Ivan Oražen, prvi starješina ujedinjenoga jugoslavenskoga Sokolstva bio je uzor čovjeka, koji je ostao do zadnjega daha vjeran velikom načelu: ni korist — ni slavu! Trnovitim putem ostvarenja slobode Jugoslavena išao je ponosan i samosvjestan na čelu čete, koja je hitala prema suncu slobode i ujedinjenja Jugoslavenstva, pa je bila, opkoljena žandarima i špionima austrijskog i mađarskog samovoljnog apsolutizma i bila osudjena, da ide hodnicima, koji su bili rta lijevo i desno gusto i visoko ograđeni. Išao je pred nama poput boga pred Izrailjcima i kad ga je udarila tuđa šaka po ramenima, ispravio se još jače i pokazao smjer napred, napred, dokle nije svoje čete doveo u okrilje slobodne domovine i dokle ju nije združio sa braćom po Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji, po Bosni i Hercegovini, po Banatu i Bačkoj, po Srbiji i Crnoj Gori, u jednu neslomivu snagu, u Jugoslavenski Sokolski Savez. Čete koje su prije značile dinamit pretvorio je u čvrst beton, koji će vječno nositi kulu slobodne države.

Dr. Ivan Oražen je bio starješina Slovenske Sokolske Zveze od g. 1907. Burna vremena, puna iskušenja! Pangermanski duh nadirao je na jug i na istok Evrope. Preko naših jugoslavenskih poljana pucketao je bič njemačke ekspanzivnosti, spremao se udarac da smlavi Srbiju i upravo da pokopa sunčane nade Jugoslavena. Godine 1908. zviždala su taneta ljubljanskim ulicama, plaho i tiho smo bježali ulicama, jer smo osjećali silu nad sobom, naši su sinovi padali u krvi, stiskali smo šake i strepili pred danima budućnosti. Jeste li

vidjeli onda, braćo, njega, koji je neustrašivo podigao glas svoj i pozivao nas na borbu. Njegove riječi nad grobom septembarskih žrtava dignule su nam dušu i njegova odlučna riječ na pokrajinskom saboru otvorila nam je sred tamne noći nebo i na njem se ukazalo sunce utjehe i — nade.

Pod Oraženom je Slovenska Sokolska Zveza pronijela slavu slovenskoga imena i volju slovenskog dijela našega naroda, da hoće kulturnu ravnopravnost, da hoće slobodu na vlastitoj zemlji. U Prag smo išli s Tobom, brat starješina, tamo smo brojili svoje redove radosni videći moć, koja se razvija u svoj punoći svojoj, koja će rastrgnuti lanac spleten između Beča i Berlina. Kao podstarješina Sveslavenskog Sokolskog Saveza dočekao jer dr. Oražen svoj ideal — slobodu Slavenstva. Na Balkanu su grmili topovi: braća iz Srbije podigoše se proti zatorniku svoga roda. Godine 1912. natapala je bratska srpska krv poljane i gudure balkanske za svoju i našu slobodu. Kao pravi Soko, kao čovjek pun milosrdja i nesebične dobrote pohitao je u Beograd i Niš, da cijeli i liječi bratske rane. Malo ih je išlo iz Slovenije, najidealniji među najidealnijima on je bio s njima. Nije ni mogao drugačije, jer je bio ne samo Jugoslaven, nego Slaven, Soko i čovjek, koji je dijelio dobrotu radi dobrote. I radi te dobrote, koju je dijelio kao liječnik i čovjek, bio je upisan u knjigu sumnjivaca, pa kad je izbio svjetski rat, pripravili su zanj ćeliju, jer je bio označen sa „p. v.“ Svoju dušu i toplo srce ulio je u knjižicu: „Medju ranjenom srpskom braćom“, prema ljubavi posvećenu bratskim ranama.

Provalom svjetskoga rata zatvoriše sokolane, a braća se rasturiše po bojnim poljanama. Organizacija bi ukinuta. Svu našu žalost, sav naš gnjev, sve naše težnje i nade nosio si Ti, prvi naš brate! Tvoje srce drhtalo je puno bola, kad su se rane, koje si ti zacijelio, ponovno otvarale i kad si čuo o albanskoj katastrofi. — Ali sokolska vera, vera u budućnost bila je u Tebe neslomiva. Slobodan u svojoj duši i mislima, čist u svojim djelima, prišao si trnovitim putem trpljenja svojoj slobodnoj otadžbini, a prava tvoja misao i želja je bila, probuditi na nov i snažan život Sokolstvo i sakupiti njegove redove širom domovine, velike i ujedinjene.

Svijet oko Tebe predao se uživanju, čovječje strasti su slavile slavlje, a Ti si sjedio u ljubljanskom narodnom domu na djelu polažući temelje ujedinjenom jugoslavenskom Sokolstvu. Vidovdan 1919. god okrunio je Tvoj trud. Vjera Jugoslavenskog Sokolstva bila je posvećena Tebi, prvom svome starješini, a nada njegova — bio si Ti. U Tebi smo vidjeli onu snagu i moć, koja ujedinjuje, postao si prvi među prvima — naš otac, brat, majka, i sve, jer je u Tebi bila ozbiljnost oca, snaga brata i ljubav malerina. A zatim si počeo svojom neiscrpivom inicijativom graditi novu zgradu i obnovu sveslavenske sokolske organizacije, moćne zaštitnice slavenske kulturne misli.

Patnje i napori Jugoslavenskog Sokolstva, patnje su i napori jugoslavenske države. Potajne, tamne sile kruže unaokolo i potkapaju krvlju natopljenu zemlju. Mnogo ih je, koji hoće da nas razdvoje, jer vide u našoj slozi svoju propast.

Barku na uzburkanom moru mogao je tako spremno i mudro voditi samo dr. Ivan Oražen, sa svojim jugoslavenskim srcem, svojom neizmernom ljubavi prema ujedinjenoj otadžbini. Ko te je vidio satima i satima na sjednicama, čudio se Tvojoj ustrajnosti, koju je podržavao samo idealizam. Lanjski pokrajinski sokolski slet u Mariboru pričao je o Tvom radu — a le ošniji u Osijeku združio bi nas još tješnje.

Klanjamo se Tvojemu Sokolstvu, Tebi pravom čovjeku i bratu!

Dr. Oražen kao političar

Dr. Oražen je i u političkom životu takodjer svojevremeno bio aktivan. Kao član narodno napredne stranke bio je izabran u općinsko vijeće ljubljansko, gdje je nastojao, naročito u klubskim sjednicama, promicati nazore lijevoga krila stranke.

Narodno napredna stranka je vazda srećno nastupila kad je na političke skupštine izašla dr. Oražena. On je bio privlačiva sila i ljubimac ne samo u Ljubljani već i u pokrajini. Jedan od najodličnijih njegovih nastupa bio je govor, koga je držao 8. septembra 1908. u Mesnom Domu. Taj govor odjeknuo je u svoj jugoslavenskoj javnosti, jer se isticao svojom odlučnošću i bezobzirnošću, pa su mu zato vazda Njemci i klerikalci predbacivali sukrievnju pri septembarskim događajima. U pokrajinskom saboru, kamo su ga poslali ljubljanski

naprednjaci, izazvao je velike borbe radi septembarskih događaja istupivši oštro protiv klerikalaca, koji su bili u službi Njemaca, pa su ga zato prozvali „krvava manšeta“. Njemce je naročito bolio njegov istup na pokrajinskom saboru protiv „kranjske sparkase“, koji je imao svrhu, da oslabi moć tadanje najjače njemačke kule u Ljubljani.

Dr. Oražen je bio jedan od rijetkih slovenskih muževa, koji je već prije 1910. godine svom snagom djelovao za čistu jugoslavensku ideju. Koliko puta smo sa njim sanjali i pravili nacрте o Jugoslaviji, koja zvala se Srbila ili kako drugačije, samo da bude država, koja će obuhvatiti sav naš narod i sav naš jugoslavenski teritorij. Zato je dr. Oražen materijalno podupirao „Jutro“, jer je znao cijeniti njegovo revolucionarno protuaustrijsko pisanje. Često puta se i sam latio pera, da pripravi put sadanjoj našoj državi.

Njegove veze sa odličnim jugoslavenskim, a naročito srpskim junacima, doprinijele su, da je bio označen kao politički sumnjivac.

Oražen je kao političar imao i suviše srca, pa nije mogao da izdrži sam gorčinu političke borbe. Odurnost lične tadanje politike odvrtila ga je od aktivnoga rada u politici. Osim toga sklonula ga je i bolest ljubljene žene, koja je godinama болоvala, da položi mandat u pokrajinskom saboru, da se tako povuče iz javnoga života posvetivši se posvema sokolskom radu.

Ostao je vjeran svojim načelima. S veseljem je pozdravio preporod narodno napredne stranke u jugoslavenskoj demokratskoj naprednoj stranci i napredna stranka gubi u velikom pokojniku jednoga od svojih najboljih prijatelja.

Jugoslavenska demokracija žali za jednim od svojih najjačih ljudi, koji je i u zatišju vanpolitičkog života bio jedan od njenih prvih vodja.

Iz života dra Oražena

Dr. Oražen se rodio 1869. u Kostanjevici; gimnaziju je svršio u Novom mestu, a medicinu u Beču i Gracu, gde je promovisan. Već u Beču je bio u najužem doticaju sa srpskim drugovima naročito „Zorašima“, i tamo sred hladne tudjine zagrijao se za misao jugoslavenskog jedinstva. Poslije studija na-

stano se u Ljubljani, gdje se neko vrijeme isticao i u političkom životu, no konačno se posvetio isključivo Sokolstvu. Već početkom balkanskog rata pohitao je u Srbiju, da na djelu pokaže smisao i sadržaj nacionalne ideje. U Srbiji je sklopio prijateljstvo s mnogim uglednim narodnim ljudima, pa se na svoje oči tamo uvjerio o sjajnim vrlinama toga plemena našega naroda, napisavši knjižicu, koja se tada mnogo čitala i imala veći uspjeh nego kakve znanstvene rasprave, jer je uzeta iz života. Sve to mu je donijelo mržnju tadanjih vlastodržaca, koji su htjeli, da ga ponize. A u našoj slobodnoj Jugoslaviji postao je najprije šef saniteta dravske divizije, a zatim načelnik zdravstva za Sloveniju.

God. 1902. oženio se pokojnik Ženkom rođ. Auerovom, s kojom ga je vezala iskrena ljubav. Porodičnu sreću pomutila mu je dugotrajna bolest supruge, koja preminu 1919. god. ostavivši uciviljenog druga. Djece nije imao. Tim jače ga je vezalo prijateljstvo sa mnogim jugoslavenskim prvacima.

* * *

Dr. Ivan Oražen je duže vremena bolovao na nevrosi srca. Usprkos tomu je neumorno i savjesno vršio svoje zvanične dužnosti. U petak je službeno otputovao u Maribor i Zidani Most. Većernjim mariborskim vozom vratio se u Ljubljano na svoj dom „Zeleni Hrib“. Oko 11 sati legao je na počinak. Osjećao se dobro. Uzeo je novine, i prašak za spavanje. Ujutro u 7 sati ušla je kao obično njegova služavka u sobu, da spremi odijelo, i na svoj užas opazila, da joj dobri gospodar leži nepomičan široko raskolačenih očiju i raširenih ruku. Uzalud je dozivala „gospod doktor!“ Ali odgovora ne bijaše. Skupiše se ukućani, prisprije i dr. Kranjc, ali sve je bilo uzalud. Pokojnik je već bio hladan. Smrt je nastupila. Drži se, da je dr. Oražen podlegao kapi oko 6 sati ujutro, u snu . . .

* * *

Dr. Oražen je bio opetovano odlikovan za svoje idealno djelovanje. U balkanskom ratu dobio je red Sv. Save III. stepena, — a za zasluge sokolske dobio je ljetos Karadjordjevu zvijezdu. A za svoj rad na polju zdravstva dobio je ponovno red Sv. Save. — Sa slovenskog: *Dr. Mrvoš*.

Oraženov testamenat

U mnogim govorima i člancima o pokojnom Oraženu često se navodi, da je Oražen imao na umu i na sreću medicinski fakultet u Ljubljani. Za dokaz tome navodi se njegov testamenat.

Ja mislim drugačije. Testamenat Oraženov postao je g. 1919. nakon smrti njegove žene. Onda nije bilo u Ljubljani medicinskog fakulteta.

Osim toga sam testamenat je preživio izvesne promene, onako kako se menjao i Oražen. Prvobitno je bio testamenat određen samo za Slovence. To nije bila neka „separatistička“ namera, nego sasvim prosta stvar, jer niti je kapital dorastao pozivu, niti svaki pojedinac mora odmah da se okiti Jugoslovenstvom. Usljed razgovora sa nekim prijateljima Oražen je onda lepo pristao, da proširi testamenat i na Srbe i na Hrvate. Drugu jednu evoluciju doživio je testamenat usljed utecaja s druge strane, jer je bilo nepravedno pomagati nezakonitu decu kad su već dogurali do fakulteta, nego je toj deci ranije i jače bila potrebna pomoć t. j. u osnovnoj i srednjoj školi, — to je bila druga promena testamenta.

Testamenat se dakle menjao, dao se menjati, i dao bi se i dalje menjati. Razumljivo je da je to sve bilo nezgodno. I testamenat i smrt su ipak u nekoj vezi. A Oražen je o smrti nerado govorio. Tako je testamenat ostao kakav je bio.

Bio sam svedok o Božiću 1920. g. u kući Oražena kada se govorilo o medic. fakultetima u opće. I onda je jedan veliki, možda najveći Slovenac zastupao mišljenje, da za danas nema smisla tri fakulteta medicinska, i da za danas specijalno nema smisla taj fakultet u Ljubljani, i da bi trebalo da se to nekako lepo i bez buke i komendije reši. Ja sam mislio da se to može

tako učiniti, da u Ljubljani dođe tehnika, a da se za sada otvore paralelke na medic. fakult. u Zagrebu i u Beogradu za Slovence, i da se postojeći profesori medicinski iz Ljubljane premeste koji u Zagreb koji u Beograd. Teškoća je bila u načinu rešenja toga pitanja, a načelo je bilo jasno.

Oražen je dugo ćutao, i onda je jasno i otvoreno rekao, da se sa svim time potpuno slaže, sasvim i potpuno i bez ograde. I još je upozorio, kako treba paziti da se pri rešenju toga pitanja ne izazovu ličnosti, što u ovakovim slučajevima najviše smeta. Tvrdnja dakle, da je Oraženu medicinski fakultet u Ljubljani bio na umu i na srcu ima da se modifikuje. I da ne beše te upravo lude i slepe smrti Oražen bi verovatno našao razloga i prilike, da i ovaj testamenat modifikuje.

Iznosim ovo ne zato, što sam neki deklarirani protivnik medic. fakultetu u Ljubljani. Po meni, ako bi bilo sredstava i ljudi za taj posao, mogu da se otvore još pedeset medic. fakulteta u Jugoslaviji. A neću ni da se misli, da govorim kao neki uvređeni sokolski nasljednik, pošto Oražen u testamentu nigde o Sokolstvu ne govori. I ja se čak slažem sa Oraženovom gestom, jer Sokolstvo kao poduzeće privatne inicijative nema danas još tačno određenih kontura.

Nego sve to samo za to, da slika Oraženova i njena jasnoća bude izvan svake sumnje.

Testamenat glasi u poslednjoj koncepciji ovako:

1.) Osnivam đачki dom, koji se zove: „Oraženov đачki dom“, i kome ostavljam moje nekretnine kao osnovnu glavnicu, a moju gotovinu i vrijednostne papire kao zakladu za preuredbe i uzdržavanje.

2.) Ovome domu pripadaju: a) moja kuća broj 12. u Wolfvoj ulici u Ljubljani u svrhu, da u njoj đaci besplatno stanuju. Kuća se ne smije ni otuđiti, ni u nikakovu drugu svrhu upotrebljavati. Sobe za đake imaju se urediti u svim stanovima, osim prizemlja i dvorišnih krila, koje valja za uzdržavanje te nekretnine povoljno iznajmiti. Čestice za obrađivanje i gradilišta (u Mestnem logu, na Friškovcu), koje se izdaju za uzdržavanje ove ustanove u zakup, smiju se kako određujem parcelirati i prodati, a kupovna se mora u dvije trećine priklopiti glavnici ustanove, a samo jedna trećina se smije, u slučaju nužde, upo-

trijebiti za uzdržavanje ustanove i pokriće duga, kojim dopuštam opteretiti tu kuću, ako ne bi ostavljena gotovina i vrijednostni papiri dostajali za pregradnju stanova i opremu čajskih soba. Sobe treba da budu skromno namještene: željezni krevet, noćni ormarić, umivaonik, ormar, stol i dva stolca. Zajam treba na-

Oraženov dom „Zeleni Hrib“.

maknuti, u koliko bude neophodno potrebno, kod Mjesne Hranilnice u Ljubljani uz povoljnu amortizaciju. b) Moj posjed, na Zelenom Hribu u Ljubljani time, da se kuća i kućica (u toj je sada pazitelj), vrt i brijeg sa kućom ne smije nikada prodati, Ostale čestice mogu se prodati, a dvije trećine kupovnine valja

priklopiti glavnici, a samo jedna trećina se smije u koliko bude potrebno upotrijebiti za uzdržavanje ustanove i za pokriće duga, kojim se dopušta opteretiti također i ova kuća, ako ne bi dostajala gotovina i vrijednostni papiri za pregradnju i uređaj đaćkih soba. c) Moj posjed u Kostanjevici na Dolenjskem time, da se od toga posjeda ne smije nikada ništa otuđiti. Posjed treba dati u zakup a zakupnina ima služiti uzdržavanju „Oraženovoga đaćkog doma“. Zakupna pogodba ima se sklopiti u prvom redu sa oženjenim siromašnim općinarom upravne općine Kostanjevica, a ako takovoga ne bi bilo, može se zakupna pogodba sklopiti sa oženjenim, siromašnim i vrijednim općinarom iz Svetoga Križa pri Kostanjevici i iz St. Jerneja na Dolenjskem. U svakom slučaju ima prednost pred ostalima onaj, koji je nezakonite porodice. Zakupnina ima biti umjerena.

3.) Kada se prilike srede i kada bude dohodak tako velik, da se ne bude trebalo pozizati za glavnicom, tada se smiju kuće iznajmiti tako, da se i na Zelenom Hribu i u Kostanjevici za ustanovu pridrži nekoliko soba ili također čitav prvi kat u svrhu, da se za vrijeme školskih praznika ili inače za duže vremena ovdje pruži besplatno stanovanje bolesnim đacima, naročito onim, koji boluju na plućima.

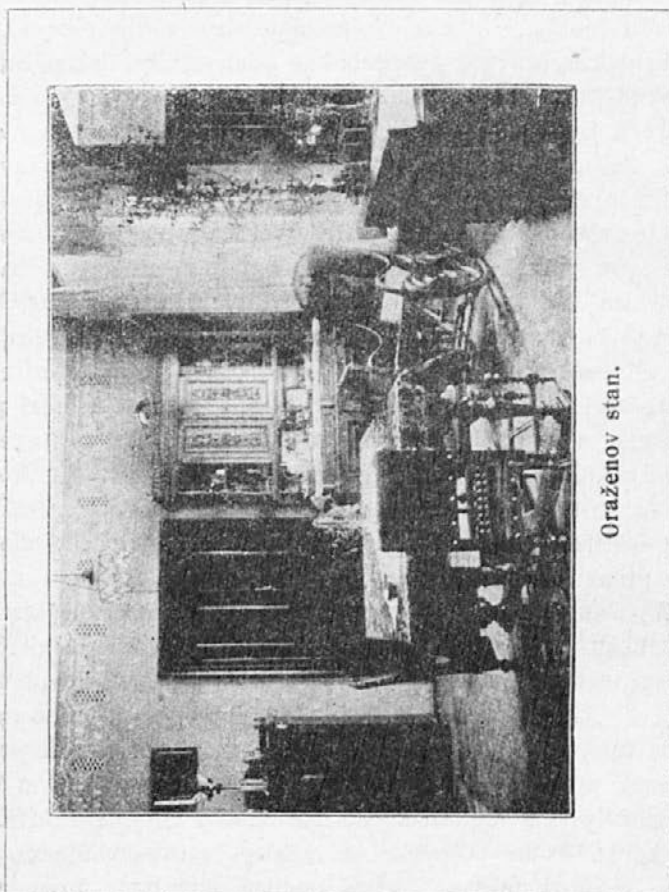
4.) Pravo besplatnog stanovanja u „Oraženovom đaćkom domu“ i njegovim kolonijama pripada:

Siromašnim slušateljima medicinskog fakulteta ljubljanskog sveučilišta i to slovenskog plemena. Prednost imaju nezakonito rođeni. Zakonito rođeni dobiju samo ona mjesta, koja preostanu, kad se namire nezakoniti. U koliko bi i iza toga ostalo raspoloživih mjesta, imaju se popuniti medicinarima i srpskog i hrvatskog plemena u jednakom broju, pri čemu imaju prednost nezakoniti. Ako nakon svega toga preostane još mjesta, valja ih podijeliti slušateljima ostalih ljubljanskih fakulteta, nezakonitim, i to slovincima, nipošto bogoslovcima.

Ako bi prestao djelovati ljubljanski fakultet medicinski, valja podijeliti mjesta siromašnim slušateljima pravnicima, filozofima i tehničarima, koji studiraju na ljubljanskom sveučilištu (tehničari) i koji su slovenskog plemena, i ovdje dolaze na prvo mjesto nezakoniti, a tek iza njih zakonito rođeni. Preostane li još mjesta, valja ih dati u prvom redu nezakonitim a u drugom mjestu ostalim slušateljima srpskog i hrvatskog plemena.

Ako bi prestalo djelovati ljubljansko sveučilište, treba podijeliti mjesta siromašnim srednjoškolicima svih srednjih škola u Ljubljani uz uvjete označene gore.

Ako bi prestale djelovati sve srednje škole u Ljubljani valja

Oraženov stan.

podijeliti mjesta siromašnim učenicima ljubljanskih pučkih škola uz uvjete označene gore.

5.) Nadzornik u „Oraženovom đlačkom domu“ i u svakoj od kolonija ima da bude: slovenski medicinar viših semestara, ili slovenski akademičar viših semestara, ili slovenski srednjo-

školac najvišeg razreda, ili slovenski učiteljski pripravnik ili suplent, u svakom slučaju onaj koga odredi upravitelj.

6.) Upravni odbor ili kuratorij, koji upravlja ustanovom i riješava molbe za podijeljenje mjesta, sačinjavaju: dekan medicinskog fakulteta u Ljubljani kao predsjednik, zatim dekan pravnog fakulteta u Ljubljani i onaj liječnik, koga imenuje liječnička komora u Ljubljani, ili ako ove ne bude, društvo liječnika u Ljubljani; ili dekan pravnog fakulteta kao predsjednik i dekani filozofskog fakulteta i tehničkog fakulteta; ili ravnatelji I. i II. gimnazije i I. realke u Ljubljani, — ako bi bila samo dva zavoda a ne tri, postaje trećim članom najstariji slovenski profesor tih zavoda. Ako bi bio ravnatelj samo jedan, ostali članovi uzimaju se iz redova najstarijih slovenskih učitelja te škole. Kuratorij zaključuje o svim pitanjima većinom glasova, osim za slučaj prodaje koje čestice, kad je potreban jednoglasan zaključak. Članovi kuratorija treba da smatraju svoja mjesta počasnim. Kuratorij ima imenovati upravitelja za vođenje doma, koji imenuje nadzornike. Dužnost upravitelja je besplatna i počasna, gotovi izdatci podmiruju mu se iz zaklade za uzdržavanje ustanove. On može biti jedan između članova upravnog odbora (kuratorija), ali ipak želim, da se ta dužnost povjeri čovjeku, čija je karitativna djelatnost priznata i koji se eventualno za to upraviteljstvo dobrovoljno prijavi. Kuratorij nije podvržen kontroli države.

7.) Odmah iza moje smrti, još prije izručenja imovine predsjedniku kuratorija, treba dekan medicinskog fakulteta u Ljubljani sazvati kuratorij, da raspravi, kakve su adaptacije i uređaji u „Oraženovom đučkom domu“ potrebni. U tu svrhu neka se upotrijebi ostatak moje gotovine i vrijednostni papiri, koje treba prodati. Ako to ne bi dostajalo, valja na kuću u Wolfvoj ulici br. 12. dignuti zajam kod Mesne Hranilnice u Ljubljani, koliko bude potrebno za uređaj i uzdržavanje za prvovrijeme. Stanovi neka se đacima podijele, čim bude moguće, po mogućnosti već prvi semestar iza moje smrti. Za slučaj prestanka medicinskog fakulteta ima zadnji dekan dužnost, da preda ustanovu i obračun dekanu pravnog fakulteta u Ljubljani, koji ima da sazove svoj kuratorij. Za slučaj prestanka sveučilišta u Ljubljani ima zadnji dekan pravnog fakulteta dužnost, da preda ustanovu i obračun ravnatelju prve slovenske gimnazije u Ljubljani. Za slučaj prestanka i posljednje srednje škole u Ljubljani, treba

zadnji ravnatelj da izruči ustanovu i obračun ravnatelju prve dječjačke pučke škole u Ljubljani.

S.) Apeliram na đake, koji će se koristiti mojom đaćkom ustanovom, da marljivo uče i tako koriste sebi i domovini. Na dan obljetnice moje smrti neka obiđe kuratorij đake u „Oraženovom đaćkom domu“, kojom prilikom valja da ih upozori na gornji poziv i da im obrazloži geslo mog života: „Sve za slobodu i narod!“

Oraženov pogreb

Crne vijesti o teškom udarcu, koji je zadesio naše Sokolstvo, stigle su ovamo u petak 11. marta do podne.

Čitali smo nijemi i zaprepašteni kratke telegrame, koji su sa nekoliko neumoljivih riječi utvrđivali poraznu činjenicu. Nikako nismo mogli da se pomirimo sa nenadanom stvarnošću, kad nam je pred očima lebdio njegov vazda snažan i uspravan lik, kakvog smo ga tek nekoliko dana prije toga vidjeli u svojoj sredini prilikom skupštine sokolskog društva na Wilsonovom trgu. Došao je kao starješina J. S. S. po dužnosti svojoj, koju je rado vršio. Bio je svjež, bodar i snažan; pun optimizma i mladenačkog poleta pričao nam je o svome radu, koga je tako neočekivano, iz zasede u snu prekinula smrt.

Crni glasovi raširiše se Zagrebom ubrzo, još prije zvanične objave.

Već o podne vijahu se na zgradama sokolskih društava i sokolske župe zagrebačke dugi crni barjaci poput nijemih glasnika naše tuge, koji su navještali, da je veliku sokolsku porodicu za vazda ostavio njen starješina. Prolaznici zaustavljahu se pred izlozima čitajući osmrtnicu, kojom je župa zagrebačka izvještavala svoje članstvo i javnost o smrti prvaka Sokolstva Jugoslovenskoga.

U sokolanama vladalo je teško raspoloženje. Običajne živahnosti i veselosti je nestalo pod dojmom iskrene i duboke žalosti.

Telegrami javljali su samo smrt, a detalja nije bilo ni odkud, pa smo se uzalud raspitivali, kako je tako naglo došlo do katastrofe; to je dakako bilo u petak, jer se sutradan već znalo sve.

U subotu u jutro donele su jutarnje novine „Novosti“, „Jutarnji List“ i „Obzor“ vijesti i kratke prikaze preminulog starješine naglašavajući težinu gubitka, koji je jednako velik za sav naš narod.

Poslije podne pošao sam u Ljubljano, ranije od ostalih učesnika naše župe, da izvršim neke pripreme.

Putem sam došao do ljubljanskih novina „Slov. Naroda“ i „Jutra“, koje su u čitavim stupcima donosile pojedinosti iz života velikog pokojnika, prikazujući sve strane bogatoga njegova rada na svakom polju, a naročito u sokolskom delokrugu.

Došavši u Ljubljano kasno u večer našao sam na stanicu tajnika Saveza dr. F., koji mi je ispričao pojedinosti posljednjih časova pok. starješine.

Bio je na službenom putovanju u Mariboru, odakle se vratio večernjim vlakom i uputio se ravno kući na svoj usamljeni romantički „Zeleni Hrib“. Pošao je na počinak i uzeo prije toga prašak za spavanje, ne sluteći da je to poslednji put. Kad je u jutro njegova stara vjerna služavka Micka ušla u sobu da spremi odijelo, vidjela ga je na svoju prepast, kako leži široko otvorenih očiju. Još je lagano disao. Pošla je brzo po njegova prijatelja dr. Krajca, no taj je došao prekasno; smrt je bila brža. Došla je nečujno, šuljajući se podmuklo, i zaskočila u snu jedan život, koji je toliko dao i toliko obećavao.

I taj krevet na kom je zadnji put usnuo pretvori se u mrtvački odar oko kojega stajahu njegovi vjerni čuvari, Sokoli.

Izašavši u nedjelju u jutro na ulicu dobio sam odmah utisak jedne opće tuge. Na mnogim kućama, gdje su smještene javne i privatne institucije, vijahu se crni barjaci. Sretao sam Sokole u odori, većinom iz vanjskih društava, koji su u toku noći doputovali. Svima sam na licima čitao jedno: duboku žalost za izgubljenim starješinom.

Uputio sam se Narodnom domu, gde je već bio položen lijes na odar. Rano u jutro bio je prenesen sa „Zelenog Hriba“ u pratnji sokolske konjice u Narodni Dom, da bude popodne sahranjen.

Ljubljanske ulice, koje inače ne daju slike velike živahnosti, bile su toga dana življe, a naročito one, koje vode Narodnom Domu. Na trgu pred Narodnim Domom kretalo se mnoštvo svijeta i građanstva i vojske i Sokola u odori. Svi su htjeli da kažu svoj zadnji pozdrav velikom pokojniku.

Pošao sam i ja u Dom i našao se u predvorju u povorci, koja se lagano uspinjala stepenicama, da prođe pored lijesa. Zrak bijaše ispunjen mirisom svježeg cvijeća, kojim su obilno bili ukrašeni silni vijenci poređani na stepenicama i predvorju. Narodne i druge trake na vijencima donášahu poslednje poruke iz svih i najudaljenijih krajeva. Lagano sam se uspinjao stepenicama u dugoj povorci, koja je obilazila isti put, ali se nije prekidalala. Neprestano su ulazile nove i nove mase, koje su se u tišini, bez buke, bez one stereotipne užurbanosti kretale. Čitava masa pomicala se prema uputama Sokola redatelja, koji su odredbe gotovo šaptom izdavali. Niko nije htio da buni pokojnika u poslednjem njegovom snu.

Popeli smo se stepenicama do ulaza na galeriju sokolske dvorane, gdje je bio postavljen katafalk u prostoru, koji je bio dekorisan crnim suknóm.

Na uzdignutom katafalku ležao je zatvoren metalan lijes ukrašen zelenim lovor vijencem Jugoslovenskog Sokolskog Saveza. Pred lijesom bijaše crn jastuk sa odličjima, koje je pokojnik stekao za svoje požrtvovno djelovanje u balkanskom ratu i zasluge svoje poslije rata. Počasnu stražu davahu Sokoli i akademičari, prvi u svečanom odijelu sa golim sabljama stojeći nepomično poput kipova.

Mračnu prostoriju osvetljivahu duplijeri, dajući tužno bleđunjavu svjetlo, koje je titrajući podhrtavalo na hladnom i sjajnom metalu i nepomičnim licima čuvara. Toliko sam mogao da zapazim bacivši brz pogled na sve, jer se povorka već pomakla; dolazili su neprestano novi i novi redovi.

Pošao sam kat više u kancelariju Jugoslovenskog Sokolskog Saveza.

Male prostorije prenatrpene policama, stolovima, hrpana knjiga, raznim stalcima, sa silnim slikama i uspomename sokolskim. Našao sam nekoliko članova starešinstva zaokupljenih radom oko rasporeda tužnih svečanosti. Rukovasmo se bez riječi gledajući se u oči iz kojih je kroz suze govorila tuga. Kao da sam došao u porodicu, koja je izgubila oca.

Bavio sam se kratko vrijeme. Dolazili su Sokoli sa strane, sa stanice, iz vanjskih župa i društava. Na svim licima isti izraz u svačijim očima suze, iskrene suze sinova, koji se kupe oko lijesa svoga najdražega.

Pošao sam na stanicu da dočekam izaslanike svoje župe.

Mariborskim vlakom došle su župe mariborska, celjska i zagrebačka. Crvene košulje povrviše iz vagona, pomoliše se i barjaci, stari sokolski barjaci, sa crnim dugim trakama. Bez buke i vike sa nekoliko kratkih zapovijedi formiraše se župa za župom i krenuše prema Narodnom Domu.

Poslije podne smo krenuli pred „Mestni Dom“, gdje se je prema rasporedu sakupljalo Sokolstvo.

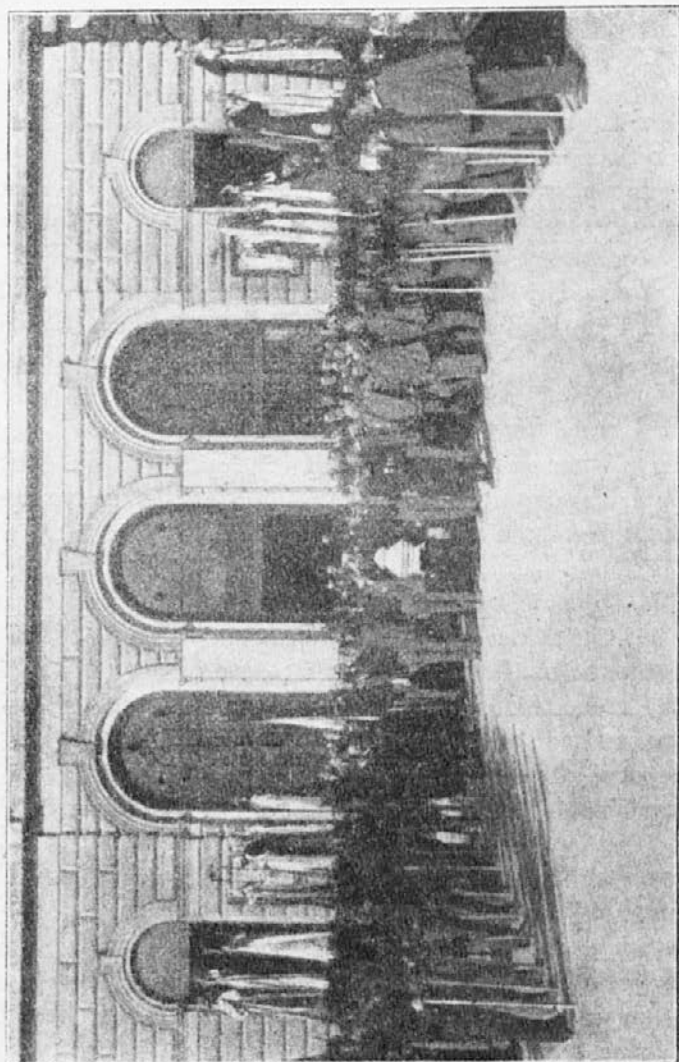
Trg je bio pun Sokola Sokolica, i naraštaja, koji su se kupili oko svojih župa. Vidjeli smo brojno zastupane župe: Ljubljana, Ljubljana I., Kranj, Maribor, Celje, Novo Mesto, Zagreb, a od udaljenijih župa stigli su izaslanici iz Novog Sada i Beograda. Odjeknuše trublje načelnika, čuše se zapovijedi i za kratko vrijeme bijaše sokolska povorka postrojena. Krenuli smo prema Narodnom Domu. Ulice, kojima smo išli bile su pune. Gomile svijeta kretahu se prema Narodnom Domu, da se još jednom oproste od dragog pokojnika. Prostrani trg pred Narodnim Domom bijaše okružen hiljadama ljudi, koji su se tamo daleko prije zakazanog vremena sakupili.

Sokolstvo je zauzelo svoje određeno mjesto. Lijevo i desno od ulaza u Dom svrstaše se u špaliru redovi sa vijencima, župnim štandartama i barjaktarima, a kod ulaza okupilo se starešinstvo Saveza. Iza špalira lijevo stajahu u velikom broju sakupljeni predstavnici vojnih i civilnih vlasti, a desno od špalira bijahu sakupljene korporacije, univerzitet sa profesorima i slušateljima. Na cesti stajahu crna mrtvačka kola sa šesteropregom, a prema kolima s obje strane postrojiše se u širokim kolonama sokolske čete, da vide poslednji put svoga starješinu. Svuda unaokolo raširile se nepregledne mase svijeta.

Došli smo nešto prije tri sata. Čekali smo obasjani zrakama proljetnog sunca, koje je taj dan obilno sjalo. Čudno je kako priroda pravi kontraste s našim raspoloženjem. Taj dan nam je poslala najljepši dan, koji navještaše proljeće, a srca tisuća i tisuća Jugoslovena tugovala su nad gubitkom dr. Oražena, koga smo ispraćali na njegovom posljednjem putu

Točno u tri sata zabrujaše zvona, a na vratima doma zabljesne metalan lijes na ramenima Sokola, koji ga položiše na spremljen stalak.

U tom času, kad je lijes prelazio prag Narodnog Doma, prag središta sokolskoga rada, u kome je veliki pokojnik bio vazda prvi, pokloniše mu se stari sokolski barjaci poljubivši svo-

Pred narodnim domom.

jim vršcima, na kojima su izvajani sokoli sa raširenim krilima, zemlju.

Nasta tišina. Spontano bez zapovijedi. Svi se pogledi sastadoše na jednom mjestu, na hladnom pokrovu teškoga lijesa u

kome je prvi starješina Jugoslovenskog Sokolskog Saveza pošao na svoj vječni put.

Tišinu prekide štopot kočije iz koje izdoše tri svećenika da izvrše svoj obred. Kratka ceremonija.

Na pragu doma najavi se prvi zamjenik starješine J. S. S. dr. Vladimir Ravnihar, sa trobojnom u crno zavijenom vrpcom preko grudi, da u ime Sokolstva na pragu Sokolskog Doma izrekne posljednju poruku starešini, koji odlazi . . . Njegov govor iskren i topao, izrečen bez patosa i traženja efekata, odjeknuo je bolno u srcima sviju. Vidio sam stare Sokole, kako im se cikle suze u očima.

Nakon zadnjega „zdravo!“ zaoriše mekani zvuci žalobne pjesme iz grudi pjevača udruženih pjevačkih društava Ljubljane „Glazbene Matice“, „Ljublj. Zvona“ i „Slavca“. Preko stotinu pjevača oplakivalo je u tužnim melodijama pjesme „Vigred se povrne“ preranu smrt velikog pokojnika.

Iza pjesme našta gibanje masa. Šestorica snažnih Sokola ponijelo je lijes do mrtvačkih kola. Zatim se razvila prema rasporedu duga povorka u najvećem redu i tišini. Svako je znao svoje mjesto i zauzeo ga.

Put, kojim je sprovod imao da krene bio je jasno označen gustim špalirima, koji su sizali od Narodnog Doma pa do groblja sv. Krištofa sa obih strana ulica. I ti špaliri smestali su se u najvećem redu, pa nisu davali utiska gomile radoznalih posmatrača, već iskrenih učesnika opće žalosti.

Sprovod se lagano kretao odmjerenim tempom, koji su mu davali tužni zvuci posmrtnih koračnica muzike Dravske Divizije.

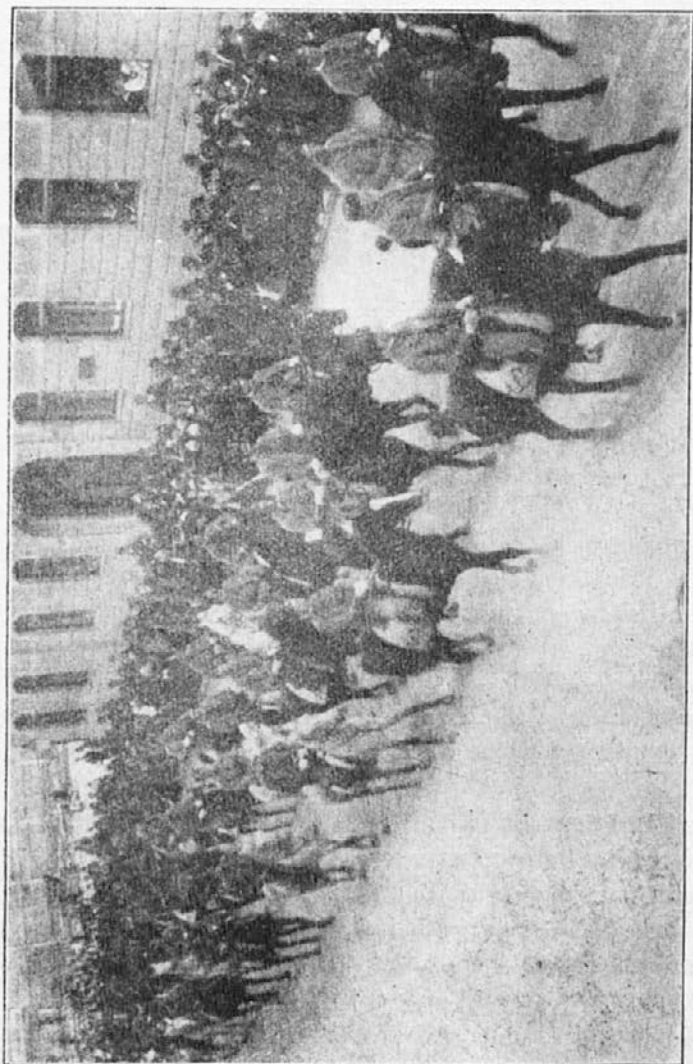
Šesdeset Sokola-konjanika jašući u uzornim četveroredovima otvorilo je povorku, koja se je razvila od glavne pošte do groblja.

Iza sokolske konjice stupali su predstavnici župa noseći župne štandarte, okićene smrekovim vijencima u crnom velu. Bile su zastupane sve župe 21. na broju.

Za tim se otegnuo dug niz vjenconoša, koji su nosili vijence sokolskih župa i društava. Prvi je bio prekrasan vijenac sa crvenobijelom trakom od strane Češko-Slov. Obec Sokolske.

Glazba Dravske Divizije završavala je ovaj dugi niz vijenaca.

Iza glazbe stupao je savezni barjaktar noseći stari barjak najstarijega ljubljanskoga sokolskoga društva, sa crnim velom, a iza toga slijedilo je starješinstvo Saveza u punom broju na

Čelo sokolske povorke. Sokolska konjica.

čelu sa I. zamjenikom načelnika br. Kukecom i I. zamjenikom starješine br. dr. Ravniharom.

Barjaktari sokolskih društava nosili su društvene barjake uspravivši ih visoko u vis.

Bila je to lijepa u tužna slika. Sunce je sjalo, boje se na barjacima prelijevahu a metalni sokolovi na vršcima bljeskahu se u svjetlu; taj pobjednički utisak gubio se, jer su se oko toga vijala tužna crna vela . . .

Slijedile su sokolske čete u odori. Preko 50 društava bilo je zastupano sa više od 800 braće u odori. Čete su stupale u šesteroredovima. Iza toga stupahu čete muškoga i ženskoga naraštaja, a zatim članice, koje su završavale sokolski dio povorke, koji je dosegao oko 3000 učesnika.

Zatim krst i crna zastava, a iza toga pjevački zbor „Glazbene matice“ sa pjevačkim društvima „Ljubljanski Zvon“ i „Slavec“ sa društvenim barjacima. Iza njih je slijedila akademska omladina na čelu sa rektorom dr. Župančičem i profesorskim zborom.

Tik pred svećenstvom išli su vijenci pokrajinske vlade i zdravstvenog odsjeka, a iza svećenstva lagano se pomicala mrtvačka kola u koja je bilo upregnuto šest vranaca. Počasnu pratnju sačinjavali su Sokoli, stupajući u dvostrukom špaliru sa golim sabljama.

Za mrtvačkim kolima slijedili su poznanici pokojnika, a iza njih predsjednik pokrajinske vlade dr. Baltič sa povjerenikom dr. Ribnikarom, i general Majster, sa predstavnicima vojnih i civilnih oblasti u velikom broju. Iza toga oficirski kor na čelu sa divizionarom, razne mnogobrojne korporacije, školska omladina i mnoštvo ostaloga građanstva.

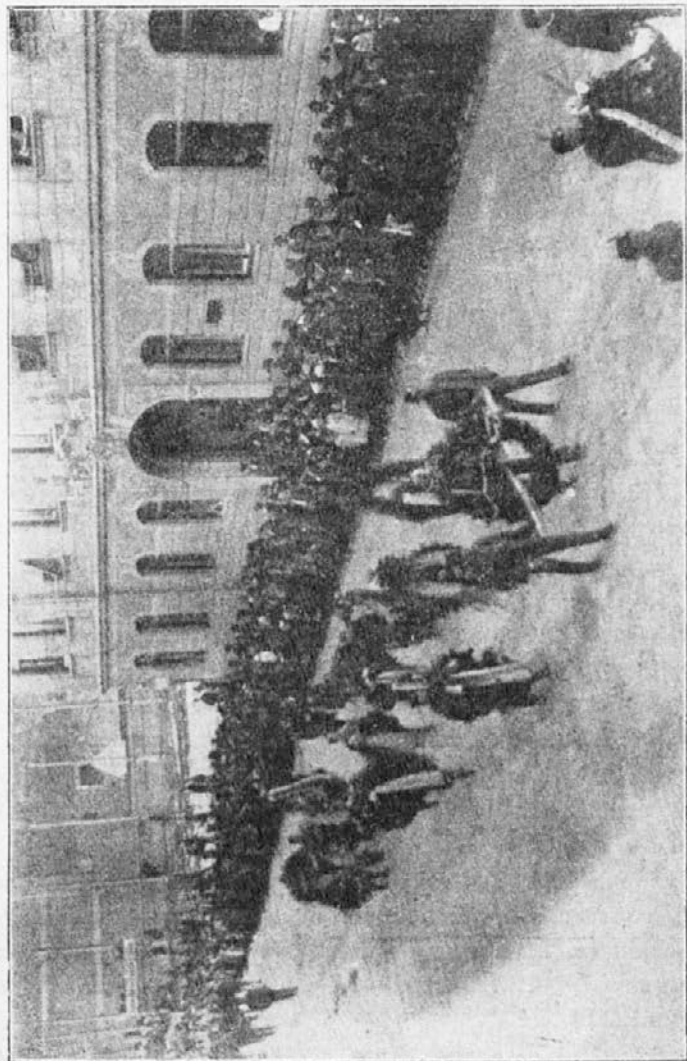
Došli smo do groblja. Stari barokni portal nosi urezan napis „Ressurrecturis“... Uz portal je mala kapela Sv. Krištofa. Kao pred Narodnim Domom tako se i tu čitava duga povorka prema rasporedu u tišini razvila. Kad su stigla mrtvačka kola pristupilo je šest pukovnika, sa starešinom pukovnikom Vukasovićem na čelu, koji su iznijeli lijes i odnijeli ga u crkvu. Nakon kratkog obreda, ponesoše ga opet Sokoli grobnici.

To je staro ljubljansko groblje sa spomenicima, koji su se nakrivili i utonuli u zemlju, sa prelomljenim krstovima i zapuštenim grobovima.

Smanjena povorka kretala je prema grobnicama.

U nizu starih grobnica bijaše jedna otvorena. Tu smo se okupili. Sokola nije bilo mnogo. Čete članstva i naraštaja ostale

su vani, a ušlo je samo starješinstvo, štandarde, vijenci i barjaktari. Osim toga pjevačka društva i predstavnici oblasti i korporacije.

Venci.

Poslednji dio tužnih svečanosti primicao se svom kraju. Priступili su crno livrejsani grobari, da izvrše svoju dužnost. Sred opće tišine, koju je prekidao samo štopot njihova rada, gledali smo, kako nam polako izmiče iz očiju lijes, da utone

u vječnu tamu mračne stoljetne grobnice... Počeše govo
Govorili su dr. Lochert u ime ministarstva zdravlja, dr. Šerko
u ime medicinskog fakulteta i medicinara, dr. Bleiweis u ime
zdravstvenog odsjeka pokrajinske vlade, dr. Gregorić u ime zdrav-
niškog društva, i dr. Lazar Car, zamjenik starješine J. S. S.
u ime Sokolstva. Svi su govori bili iskreni i topli i davali izraza
nesumnjive velike žalosti.

Kad se uspeo nad otvorena vrata grobnice dr. Lazar Car,
rano se proljetno sunce priklonilo zapadu i kosim svijetlim zra-
kama obasjavalo starački lik sijedog sokolskog borca, a u njegovoj
pozadini isticahu se u svjetlu izbledele boje starog slavnog ovešta-
log sokolskog barjaka.

Bile su to zadnje riječi, kojima se na usta dr. Cara praš-
tasmu. Zadnji pozdravi, koje je isprekidanim riječima izrekao
časni starina sa glasom koji podrhtavaše, a podrhtavahu i duše
sviju nas.

Sokolski barjaci pokloniše se poslednji put...

Začu se posljednja pjesma tužaljka „Blagor mu“, koju
otpjevaše pjevači, a njena melodija značila je jedan iskren plač
nad izgubljenim, što se ne vraća.

Podosmo osvrćući se na staro groblje sa starinskim grob-
nicama, gdje ostavimo čovjeka, koji je Sokolstvu našem dao
jedan dio sebe, snagu svoju, i toliko obećavao...

Duga povorka Sokola i Sokolica vratila se natrag u istom
redu, da u Narodnom Domu održi kratku komemoraciju.

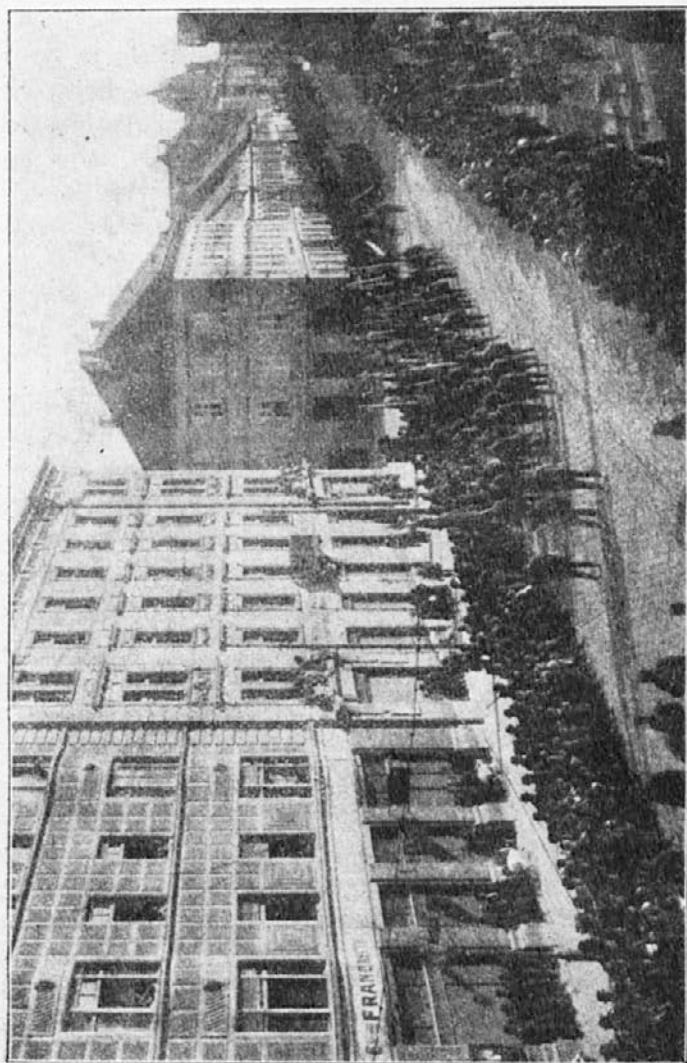
Velika dvorana Narodnog Doma napunila se do posljednjeg
mjestu. Osim sokolskih učesnika vidjeli smo mnoge iz redova
građanstva i vojske.

Prvi zamjenik starješine Saveza, dr. Vladimir Ravnihar
otvorio je svečanost kratkim govorom i zatim pročitao mnogo-
brojne sažalnice. Iza njega je održao svoj govor član starješin-
stva Saveza brat Engelbert Gangl, koji se donosi u cjelini na
drugom mjestu.

U 6 sati završiše ove tužne svečanosti. Iza toga razidoše
se vanjski učesnici večernjim vlakovima.

Sve ove pojedinosti, koje su se nanizale oko teškog i ne-
nadoknadivog gubitka za Jugoslovensko Sokolstvo, velike su i po
svom obimu i uzorno izvedenoj formi. No to bi bilo premalo.

Daleko veći i dublji dojam daje ono unutrašnje, ona bol, koja je u svakoj i najmanjoj sitnici izrađena, istinski i iskreno osjećana, i manifestovana.

Starešinstvo Jugoslavenskog Sokolskog Saveza.

Sahranili smo prvog starješinu Jugoslovenskog Sokolskog Saveza, dr. Ivana Oražena, čovjeka, Jugoslovena i Sokola. Bio je skroman, pa ćemo tek sada moći vidjeti kakva su i kolika su mu djela.

Dr. B. M.

Govori nad mrtvim Oraženom

Govor brata dra Vladimira Ravnihara.

Sokoli!

Bol mi stiska grlo, ko moram v večno slovo govoriti zadnji pozdrav našemu starosti. Zaman se vprašujem, čemu je bilo tega treba in zakaj tako zgodaj. Nemila usoda Te je iztrgala iz naših vrst v najlepši moški dobi, v dobi, ko si obetal še mnogo in ko smo od Tebe, od Tvoje požrtovalnosti, Tvoje delavnosti, od Tvojega Sokolstva pričakovali še mnogo.

Da, Sokolstvo je bilo v njem vtelešeno; pa če bi vprašal, katera sokolska lastnost mu je bila najizrazitejša, tedaj vidim na Vaših ustnih, bratje Sokoli, odgovor: bil nam je brat! Bratstvo v najčistejšem pomenu te besede je kraljevalo v njegovem srcu. Če je le slutil, da se je kdo čutil zapostavljenega, pa ga je dvignil k sebi kot sebi enakovrednega brata.

Bratstvo in človekoljublje, ti najlepši vrlini pravega Sokola, ti najvišji čednosti idealnega zdravnika! Bratstvo in človekoljublje ga je bilo gnalo na srbske bojne poljane lečit in celit rane, telesne in duševne, zadane ljubljenu narodu srbskemu. Ono mu je pridobilo toliko pravega osebnega prijateljstva, kakor se more z njim ponašati le malokdo izmed nas. Bratstvo in človekoljublje mu je stvarjalo njegovo demokratsko dušo. Ono ga je stavilo v brezpogojno službo narodu, ono ga je privedlo v naše sokolske vrste, njemu je dal izraza v svoji plemeniti poslednji volji, da živi še dalje v njegovem spominu.

Trdno je veroval v zmagovitost sokolske misli. In tu se srečamo z drugo njegovo lastnosijo: brezprimerna ljubezen do svojega naroda! V iskanju za sredstvi, kako udejstviti to ljubezen, se je oklenil misli sokolske. Ona je sposobna spasiti narod, ga osvoboditi telesnega in duševnega robstva ter mu dati posebnega razmaha za njegovo veličino. V te besede so izveneli njegovi govori, ki nam jih je bil tolikokrat in pri tolikih prilikah govoril. Iz dna svojega prepričanja je spoznaval in učil, da sokolska specifična telesna vzgoja v tesni zvezi z duševno in nraevstveno vzgojo more

dvigniti narod v vrsto drugih velikih kulturnih narodov, ga more napraviti pobednega tekmovalca z njimi na gospodarskem in socialnem polju.

Prav za to je bil tako vdan sokolski misli, prav za to jej je posvetil polovico svojega žitja. V dolgi dobi 14 let je stal na čelu našemu Sokolstvu, kot njegov reprezentant ga je vodil od zmage do zmage tudi na svetovnih popriščih; v sokolski misli združiti ne samo Jugoslovenstvo, ampak vse Slovanstvo, ta ideal mu je lebdel pred dušo, ideal, ki ga je v odlični meri pomagal uresničevati od stopnje do stopnje. Iz Slovenske Sokolske Zveze je nastal Jugoslovanski Sokolski Savez, za njim prihaja Vseslovenska Sokolska Sveza.

Plemenita njegova duša je bila mehka kakor vosek; toda v trd granit se je izpremenila, kadar je zagovarjal gesla sokolska, kadar mu je bilo braniti čast in prava narodova. V tem je bil neustrašen in neizprosni napram drugim, neizprosni napram samemu sebi. V tem ni poznal sprave, ni kompromisov. Nasprotniki Sokolstva in sovražniki našega naroda so morali v njem gledati načelnega svojega nasprotnika, ki je vsekdar nastopal z odkritim vizirjem; prav njegova iskrenost pa je morala vzbuditi spoštovanje v nasprotniku samem.

Bil je prepričan Jugoslevan; a njegovo Jugoslovenstvo ni bilo od včeraj. Še ko smo bili na univerzi, je bil v tem pogledu izmed najidealnejših, pa najradikalnejših. Zgodaj je spletal vezi z našimi južnimi brati, zlasti z brati Srbi. Njegova vera v bodočnost jugoslovenskega plemena je bila neomajna. Vsemu navkljub je dajal očitnega izraza tej veri. Za to vero je pretrpel svoje mučeništvo, junaško je prenašal svoje prognavstvo med svetovno vojno, toda klonil ni tilnika ni duha.

Ob prevratu je bil tudi on izmed tistih, ki si je dejal: doživel sem svoj ideal, uresničilo se je moje pričakovanje. Pa ni sedel k počitku, ampak podvojil in potrojil je svoje delo, zakaj delo mu je narekovala država njegovega naroda, njegova Jugoslavija.

Brat Ivan, postavljaš se od nas, ostavljaš nam le svoj spomin, toda ta spomin je bogat in nevenljiv. Podedoval ga bode rod za rodom sokolskim in pozni zanamci še Te bodo

predstavljali kot vzor Sokola. Seme, ki si ga bil zasejal v njivi sokolski, obrodi sočne, bogate sadove, le ti bodo živa priča Tvojega častnega spomina.

Brat Ivan, v slovo Ti na zadnji Tvoji pozemski poti kličemo Jugoslovenski Sokoli bratski svoj: Zdravo!

Govor dr. Lazara Cara

Kida mi se srce od goleme tuge i boli nad prevelikim i nenadanim gubitkom, koji nas je zadesio. Stojim upravo shrvan pred ovim grobom.

Naš Jugoslovenski Sokol, koji je uvijek išao za tim, da se braća približe, upoznaju i posve stope u jedno, u svome smjelom letu u azurnim visinama našao se je najedanput pred svojom metom. Postigli smo upravo sve za čim smo gotovo bezsvjestno težili. Ako i nije naša zasluga, već junačke srpske vojske i njezinih saveznika, ipak je to i s našom sokolskom voljom učinjeno, i idejno smo i mi to proizveli, da su danas svi dijelovi rastrganoga naroda spojeni, i da živimo u jednoj državi — u jednoj zajedničkoj domovini.

I naravski da je bilo prvo, da se i mi svi jugoslovenski Sokoli stopimo u jedno jedinstveno tijelo, a pri tome nam je dobar naš Genij odredio za starješinu najboljega i najoduševljenijeg pobornika našeg narodnog jedinstva. I sada nam eto nemila smrt sve to tako nenadano presiječe.

Nu ne bi bilo sokolski samo tugu tugovati, nego se sjećamo najvećeg našeg pjesnika, koji je možda u najjačem izljevju plemenite svoje slovenske duše izrekao „bol neka vas diže, neka vas ne obara“.

Jest doista ova, ako i prevelika bol, ne smije nas slomiti, nego nas ima oplemeniti, i golema zaliha tvoje duševne energije, dični naš starješino, ulijeva nam i preko groba novu snagu i ima da proizvede u nama to, da ćemo se još jače stisnuti i da ćemo Te još jače slijediti.

Uzor poštenja i pravednosti, kakav si bio, i Ti si koješta u našem javnom životu morao odsuditi, ali ništa, ništa se nije moglo dogoditi, što bi bilo kadro potresti tvoje uvjerenje, da je sokolska politika za sve nas Jugoslovene najispravnija: da mo-

ramo uvijek, svagda i na svakom mjestu rušiti sve što nas dijeli, i tražiti samo ono što nas spaja.

Služeći time najbolje svojoj domovini, ujedno ćemo i Tebi najljepše iskazati svoju harnost.

S Bogom nam ostaj mili i predragi naš Ivane. Suze naše i sva tvoja dobra djela neka Ti olakšaju put u vječnost.

Slava, vječna slava prvomu starješini ujedinjenog Jugoslovenskog Sokolskog Saveza dr. Ivanu Oraženu, Slava!

Dr. Ivan Oražen - Sokol.

Govoril brat E. Gangl na žalnem zborovanje 13. marca 1921. I. v Narodnem domu v Ljubljani.

Na široki, dolgi cesti, ki se vije iz preteklosti v sedanjost, iz sedanjosti v bodočnost, žaré rdeči cvetovi, kakor bi vzrasli iz srčne vroče krvi. V cvetovih je življenje in moč, zdravje in lepota, krepost in plemenitost. Na zgornjem koncu, v sredi, spodaj, levo, desno — povsod in vselej v tem nikoli mirujočem, neprestano gibljivem morju rdečih cvetov življenja in moči, zdravja in lepote, kreposti in plemenitosti on, naš brat starosta — dr. Ivan Oražen!

V dobi, ko se je vse Sokolstvo do globine zavedlo svoje prerojevalne, do narodne samobitnosti in zavesti vodeče vzgojevalne in kulturne naloge, je dvignila svobodna volja našega članstva brata Oražna na vodilno mesto v naših vrstah; pa si je s ponosom ovil trobojnico preko junaških prsi — zunanji znak starostovanja. „Mavrica na tri pramence“ je na Vidov dan leta 1919. na Sokolskem saboru v Novem Sadu prelila in pretopila svoje boje iz slovenske ožine v širjavo in vseobsežnost državnega prapora. Pa to je bila zgolj zunanja, vidna izprememba na Oražnovih prsih. Znotraj, v duši, mu je naše ujedinjenje živelo že davno prej — tam izza žalostno-vesele dobe njegovih mladeniških let!

Z resnostjo v ljuti borbi življenja dozorelega moža se je lotil svojega sokolovanja. Vodilo ga je Tyrševo načelo, ki je z njim vdahnil življenjsko silo in nepremagljivo moč Sokolstvu, načelo namreč, da Sokolstvo ni ustanovljeno za stranke, ampak za ves narod. Sokolstvo ni izpremenljivo, kakor so to politiški ali verski nazori, temveč je večno resnično ter tako veličastno-

in važno, da stoji visoko nad vsemi časovnimi spori! — Sokolstvo je vsenarodna organizacija, zato ne more služiti nobeni politiški stranki ali pa drugim stanovskim organizacijam. Le narod je temelj vsej kulturni, politiški in gospodarski organizaciji, zato mora biti Sokolstvo skupna narodna last, da dobimo in obdržimo vsaj eno vez, ki spaja posamezne sestavne dele v harmonično celoto; da dobimo eno os, ki se ob njej suče kolo našega naroda sreče in blaginje!

Tako je žarela vsa notranjost našega prvega Saveznega staroste brata dr. Oražna v blesku in toplini sokolskih kreposti. Ne bilo bi plemenitih dejanj, če bi ne bilo plemenitosti v duši. Tyrševa dediščina je planila vanj z vso svojo zmagujočo silo in prepojila vse njegovo mišljenje in čuvstvovanje. Vsaka njegova misel, vsaka njegova želja je bila posvečena sreči naroda in domovine. Zase se je odpovedal vsakemu uživanju, vsakemu razkošju, vsaki priliki in vsaki vabi, ki je segala količkaj preko meje največje skromnosti zavednega Sokola demokrata. Kolikor je bilo največ mogoče njegovim materialnim in moralnim močem, je brezpogojno služil načelom socialne pravičnosti, da ublaži trpljenje in bedo sirotnikov, da ne izleči in uteši samo telesnih bolečin in ran, nego da tudi razboljenim, ranjenim sreem donese blažilnih in hladečih lekov. Njegova duša ni iskala nič tega in takega, kar bi sitilo pohlepnost individualnega egoizma, ki ga je njegova sokolska zavest potisnila daleč stran od ravne ceste njegovega moštva in značaja! Svoji lastni sreči, kakor jo označujemo v vsakdanjem zmislu, se je odločno odpovedal v tistem hipu, ko mu je prisega večne zvestobe sokolskim načelom in sokolskemu bratstvu naložila svečeništvo žrtvovanja, samozatajevanja in izpopolnjevanja v dobrem, lepem in resničnem.

In ne bilo bi plemenitih dejanj, če bi ne bilo ljubezni v duši, zakaj dejanje brez ljubezni je kakor studenec, ki usahne v peščenih tleh. In le ena ljubezen je, ki se opleta okrog dejanj moža Sokola zdaj kot mučeniški venec, zdaj kot krona zmagovalca in vladarja — in to je ljubezen do domovine!

In ta ljubezen brata dr. Oražna je bila globočja od morja in višja od naših gorá in zvesta in stalna do črne jame globočin! Iz nje je priklopelo in se rodilo vse, kar je blagotvornega sipal z radodarnimi rokami med brate in sestre, nikogar vprašujoč, kakšno ti je ime in zvanje, čigav ti je izvor in kam se nagiblješ

s prepričanjem. Ako je bil pečat poštenosti vžgan v tvojo dušo, si svobodno potrkal na njegova vrata. Čim bednejša je bila tvoja usoda, tem bliže si stal njegovemu srcu. Šam otrok bolesti, truda in solz, je nosil v svojih prsih bolečine vseh, kakor je užival srečo ob skupni sreči vseh in iz skupne blaginje pil edino blagodat svoje iskrene duše.

Vsi otroci iste matere domovine so dobili od brata Oražna toliko, kolikor je mogel in znal dati, a dostikrat več, nego bi smel. V tej vseobsegajoči njegovi domovinski ljubezni je z žarko lučjo plamtela iskra humanitete, ki je njegovemu značaju in poklicu dajala izrazito črto moža modernih nazorov človečanstva, a ki je obenem dokaz čisto nacionalno-kulturne misije Sokolstva, ki ga razen bratstva vznašata načeli enakosti in svobode do višine najodličnejše organizacije kulturnega Slovanstva!

Ničesar ni mrzil bolj, nego brezmiselno razsipavanje in uničevanje materialnih in moralnih dobrin, ki jih požira brezvestno, do blaznosti se popenjajoče veseljačenje. S Sokolstvom je hotel zgraditi jez poplavi razbrzdanosti, sirovosti, uživanja, nemorale in drugih bolnih izrodov in uljes naših dni. Zakaj narod bo šibak, mehkužen in bolan, če mu bodo posamezniki šibki, mehkužni in bolni; a narod se dvigne do neslutene jakosti, do moralne veličine in do materialne blaginje, ako bo zdrav po telesu in po svoji pravstvenosti vsak njegov sestavni del! Ljubezen do naroda je napotila brata Oražna do pravega umevanja nalog sokolske vzgoje. Zato je bil Sokol iz globokega prepričanja in s trdno vero, da je Sokolstvo za narod absolutno potrebno in da z delom Sokolstva dvignemo vse svoje notranje bogastvo na beli, veliki dan, in da nihče ne ljubi naroda, kdor sovraži Sokolstvo in deluje proti njemu bodisi s kakršnimikoli sredstvi, vzroki in nameni!

V urah samote, ko se je brat Oražen odmaknil svetu ter se potopil v svoje misli, si je zaželel sladkega objema prirode in njenih krasot. Krenil je na pot v gaj in log, ki dobrotno in vabljivo zaslanja njegov beli dvorec. Tam mu je bila misel na Sokolstvo, misel na domovino, misel na našo mladino, misel na brate širom naše države in izvun njenih mej zvesta, dobrohotna spremljevalka. Pogovarjal se je z drevjem in grmovjem, ki je šepetalo in pošumevalo v božanju vetreca; pogovarjal se je s cvetjem ob poti, poslušal je pesmi ptičjih strun. Vsa duša, na

stežaj odprta, mu je drhtela ob navalu božanskih užitkov, ki so mu vrelí vanjo iz neizčrpnega studenca prirodnih tajnosti in lepot. Želel se je razstopiti v oblak neba, ki je veslal nad njim v daljnje daljave, gledal pod seboj naš čudoviti svet, njega milino, veličast in bogastvo. Njegova ljubezen mu je nosila duha za oblakom neba, objemala je vso našo zemljo, kolikor se je razprostira v sedanjih mejah, se razlivala preko njih vse do tja, koder del našega naroda še ječi v sponah mrzlega, krutega tujinstva, hitela je na sever in vzhod Slovanstva, kjer se pripravljajo naši bratje Sokoli, da jaki in silni planejo v nove borbe za naše in svoje in skupno končno ujedinjenje in za svobodo vsega Slovanstva ter za njegovo veliko bodočnost!

Naš brat starosta ni poznal miru, ki v njem usahne tvorna sila; ni poznal zadovoljnosti, ki požene človeka v brezdelje. Sokolska večna nezadovoljnost je bila vzgon in vzvod novim delom, novim načrtom, novemu snovanju Sokolstvo teži k popolnosti; ispopolnjevanje pa mu je sredstvo. Najvišja mera telesne in npravne lepote vsega naroda kot celote je ideal sokolskega dela, a čim bolj izpopolnuješ sebe, tem dlje se stopnjevanemu tvojemu popolnjenju odmiče vzor in smoter Sokolstva; ti pa moraš za vzorom in smotrom vedno dalje, vedno više. In zato ni in ne more biti v sokolskem delu nikoli zastanka, in nikoli ne čuješ iz sokolskih ust vzklika banalne zadovoljnosti: Dovolj je! Dovršeno je! —

A danes se oglašá naša bolešt: Dovršeno je! — V gluho noč odmeva vprašanje: Kje si, brat starosta? V ponedeljek je zopet običajna seja starešinstva. Pridi! Ne pozabi! —

Pa saj ni nikoli pozabil! Prezborovali smo z njim teden za tednom nebrojeno sej. Nikoli ni bil utrujen, nikoli sit dela. O vsakem vprašanju, ki je bilo na videz še tako neznatno, je hotel temeljitega razgovora in točnega izveštja, da je ves položaj našega Sokolstva vedno jasno stal razgrnjen pred njim. Bolje ni mogel hiševati na svojem domu, nego je starostoval Savezu. Nešteto je zadev in razmer, ki jih je uravnal osebno s svojim odličnim vplivom in s svojo avtoriteto. Ni bilo vprašanja, ki bi se ga v interesu Sokolstva ne lotil z energijo in voljo, kakršna pristuje samo pravemu Sokolu. Komaj je bil Maribor za nami, že se nam je dvignil pred očmi Osijek. A ni še opravljeno niti pričetno delo zanj, že nas kliče na veliko sokolsko slavo ljub-

ljanski zlet leta 1922. In ni še dovršeno vse organizacijsko delo v našem Savezu, že je stopil na plan Čehoslovaški-jugoslovanski Sokolski Savez, a izza njega se že dvigajo prve konture Vseslovenskega Sokolskega Saveza . . .

Kje si, brat starosta?

Dal si nam priliko, da smo te spoznali, da smo te morali ceniti in spoštovati. Še več, največ: ljubili smo te! Tvoj silni značaj je bil kakor kremen in jeklo, a bil si mehak, dober in blag v duši, da te ni bilo sram solze, ki ti jo je trpljenje brata ali sestre privabilo v oko — in uresničenje tvojih mladostnih sanj: naša Jugoslavija, ko ti je bila dana sreča, da si svobodno objemal na svojem domu brata Srba, Hrvata in Slovenca!

A te z bogastvom ljubezni napolnjene duše bi ne bilo v njegovih delih, ako bi njegovega hotenja in čuvstvovanja ne prešinjale sokolske kreposti lepote, dobrote in resnice, ki so bile v vsej osebnosti brata dr. Oražna jasno in popolnoma izražene.

Kje si, brat starosta? . . . Saj si ravnokar čul, koliko ogromnega dela nas čaka. Potrebujemo te! Pridi!

In glej! Prestol na Gosposvetskem pblju stoji prazen in čaka, da sede nanj sokolski vojvoda! Črni prapori plavajo nad kraškimi skalinami, v solncu goriškem odmeva vzdih bolečin, nad Jadranom pleheče ranjena duša narodova, Istra in Dalmacija ne moreta vreči s sebe železne pesti nasilja!

Pridi, pridi, brat starosta! V bodočnost gre naša pot! Brez tebe nam je hudo. Ne vije se sokolski prapor s takim čilim ponosom, kakor bi se, da mu kažeš pot in naravnavaš smer ti! Pridi, brat starosta! Kje si?

Na široki, dolgi cesti, ki se vije iz preteklosti v sedanost, iz sedanosti v bodočnost, žaré cvetovi, kakor bi vzrasli iz srčne krvi. V cvetovih je življenje in moč, zdravje in lepota, krepost in plemenitost. In vsepovsod v tem nikoli mirujočem, neprestano gibljivem morju rdečih cvetov — praznina!

Kam so te skrili, brat starosta?

Vsako sokolske srce te je zaprlo vase. In tako ostaneš v svetem hramu našega notranjega življenja!

In s tem zagotovilom sprejmi tudi s tega mesta iskreni zadnji sokolski pozdrav v svoj mirni novi dom: Zdravo!

Oraženovi prijatelji

Ljubi brat Oražen!

S tugo v srcu smo se poslovili od Tebe, dragi brat. Ni Te več med nami. Ti neumorni delavec si nas ostavil, ki si videl izpolnjene sanje svojih mladeniških let. Komur si zaupal vso svojo plemenito dušo, je znal prav ceniti Tvoje delovanje ob ustvarjanju naše svobode. Tudi meni si naklonil svoje zlato srce. Vsa čuvstva si mi zaupal ob pogrebu naših narodnih mučnikov Adamiča in Lundra. Kako Ti je tedaj kipela duša ogorčenja in zavesti naše pobede. In še se spominjem našega sestanka z br. Srbi in Čehi na Dunaju nekoliko mesecev pred izbruhom svetovne vojne. Orjaški starosta srbske sokolske zveze, tedaj general v srbski vojski, brat Živanović mi je na promenadi po dunajskom Ringu pokazal na palačo vojnega ministrstva ter mi je dejal: „Vidiš, brate, ovdje čemo mi mir diktirati!“ V meni je baš ta gesta zbudila dvome, ki sem jih pozneje na našem povratku z Dunaja Tebi tolmačil. Kako si me oštel, da dvomim — in prav si trdil. Tvoje prepričanje o ustvarjenju svobodne Jugoslavije je bilo trdno kot skala in na ta gramitni temelj si naslonil vse svoje delovanje. Baš zato si bil zgled neomahljivega junaka, kakršnih smo tako silno, silno potrebovali. In v tem pomeniš v povestnici Slovencev za časa ustvarjanja Jugoslavije najlepši list naše zgodovine.

Tvoje telo je preminulo, a Tvoje ime bo slovelo širom naše Jugoslavije — najlepši spomenik pa si si sam postavil v naših srcih, v srcih svojih sokolskih bratov. Lahka Ti bodi ljubljena domača zemljica!

Joža Smertnik.

Našemu starosti dr. Ivanu Oražnu v spomin.

Bilo je leta 1908., ko nam je politična furija iztrgala iz naše srede prvega starosta Slovenske Sokolske Zveze brata dr. Vladimir Ravniharja. Dne 28. junija — na Vidov-dan — istega leta se je vršil Zvezni občni zbor, ki ga je vodil takratni I. podstarosta brat dr. Otokar Rybař in na katerem je bil na moj predlog z vzklikom izvoljen za starosta brat dr. Ivan Oražen.

Živo imam še pred očmi oni trenutek, ko je prišel v zborovalno dvorano na novo izvoljeni starosta. Brat dr. Rybař ga je pozdravil v imenu občnega zbora in mu oddal predsedstvo.

Novoizvoljeni starosta se je s presrečnimi besedami zahvalil za veliko zaupanje ki mu ga je slovensko Sokolstvo izkazalo s tem, da ga je izvolilo za starosto. „Veselim se in zavedam, da prevzemam veliko in resno delo — delo sokolsko. Zagotavljam, da mi ne bo zmanjkalo energije in volje, pač pa prosim bratske ljubezni od vseh bratov Sokolov. Programa ne bom razvijal, ker ga Sokolstvo že itak ima. Delo in napredek bodi naše geslo!“ — To so bile njegove prve besede, s katerimi si je takoj pridobil srca vseh navzočih Sokolov. Viharno pozdravljen je zaključil občni zbor.

Od tedaj je poteklo skoraj polnih trinajst let, in v tej dolgi dobi si posvetil ves svoj prosti čas Sokolstvu — ni Ti zmanjkalo energije, pri neštetih sejah si bil vedno navzoč, zamudil nisi niti ene, izvzevši, ako si bil iz Ljubljane odsoten — uživel si se v Sokolstvo, mi pa smo Te vzljubili. Za Sokolstvo si storil več, kakor smo pričakovali — prekosal si samega sebe. S Teboj smo se udeleževali nepozabnih sokolskih zletov v Prago, Zagreb, Sofijo, Beograd, Maribor ter neštetih sokolskih zletov doma.

Ko pa je na jesen leta 1912. izbruhnila balkanska vojna, si nas zapustil, zapustil si svojo oboževano in že takrat bolešno ženo ter se podal na srbsko bojišče lečit rane srbskim junakom, tvegajoč pri tem svoje lastno življenje.

Ni pa se še posušila kri dušmanina na srbskih bodalih in cevi srbskih pušk se niso še ohladile, ko je izbruhnila svetovna vojna. Takrat pa smo se razkropili vsi, le malo nas je bilo tako srečnih, da smo se vrnili — oproščeni vojaške službe — na svoje domove.

Prirejali smo sestanke, katerih si se redno udeleževal tudi Ti. Pripovedoval si nam svoje doživljaje iz balkanske vojne ter nas tolažil — ko smo že obupavali — češ, zmaga bo naša, to je gotovo, a vojna utegne trajati še nekaj let. — Bil si pač dobro informiran, zakaj Tvoje prerokovanje se je uresničilo do pičice.

Ti sestanki pa niso trajali dolgo. Nenadoma si bil premeščen v vojaško bolnico v Gradec. Zapustiti si moral zopet svojo hudo bolno soprogo, na katero si bil tako silno navezan. — Naša družba pa se je razšla. — Ko smo se poslavljali nam

je bilo vsem težko pri srcu, saj si takrat nismo bili gotovi, ako se še kdaj vidimo. Bili so časi, ko so Slovani kar „izginili“; Tebi kot splošno znanemu prijatelju Srbov pa je avstrijska gospoda „prizanesla“, ker se Te je — bala

Ko pa je junaška srbska vojska, združena z legijo dobrovoljcev, prebila solunsko fronto, je zasijalo Jugoslovenom solnce slobode. In takrat si bil neskončno srečen. Izpolnil se Ti je Tvoj ideal izza srečnih dijaških let.

Toda te sreče nisi užival dolgo. Kruta usoda Ti je prizadejala okolo velike noči leta 1919. silni, usodepolni udarec, ki ga nisi mogel preboleti — Vsegamogočni je poklical Tvojo oboževano soprogo k sebi v večnost. Ostal si na svetu — sam!

Od tedaj pa si bil popolnoma naš. Uvideli smo, da si se počutil v naši sredi zadovoljnega, videli pa smo v našo veliko žalost tudi, da se Te loteva otožnost, ki se je stopnjevala od meseca do meseca. V neumornem delu si iskal uteha, a je nisi našel.

Na Sokolskem Saboru v Novem Sadu leta 1919. Te je izvolilo celokupno jugoslovensko Sokolstvo z vzklikom za svojega starosto — jasen dokaz, kako si bil priljubčen in kak ugled si užival v naši mladi Jugoslaviji.

Najvišja sreča pa Te je doletela lani dne 29. junija, ko si ponosno stal na telovadišču poleg našega vladarja ter motril naše sokolske čete, ki so defilirale pred njim. Lica so Ti žarela veselja in navdušenja, ko si sporočil telovadcem, telovadkam in naraščaju vladarjevo zahvalo in priznanje.

Neizmerno srečen si bil tudi, ko so dospeli 22. novembra lanskega leta prvaki Češkoslovaškega Sokolstva, bratje dr. Scheiner, Mašek, dr. Vaniček, Stepanek in dr. Heller v Ljubljano na stanak, kjer se je ustanovil Savez Čehoslovaškega in Jugoslovenskega Sokolstva, katerem ima slediti v doglednem času — Savez Vseslovenskega Sokolstva.

Kako jako si se zanimal za letošnji osiješki pokrajinski zlet in kako željno si ga pričakoval!

V zadnjem času si iskal vire, kako priti do denarja za priprave za „I. jugoslovenski vsesokolski zlet, ki se ima vršiti prihodnje leto v Ljubljani. Odločil si se končno, najeti v to svrhu na svoja posestva dvomiljonsko posojilo — neizprosna smrt pa Te je prehitela ter prekrizala račune.

Dne 13. marca Te je spremila sokolska konjenica s „Zelenega hriba“ do Narodnega doma, popoldne istega dne pa smo Te izročili materi zemlji k večnemu počitku. Bil je veličasten izprevod, kakršnega Ljubljana še ni videla. Iz Narodnega doma so Te odnesli Sokoli, v pokopališko cerkev pa polkovniki — srbski junaki, med njim tudi Tvoj stari pobratim polkovnik Janko Vukasović. —

Zapuščen stoji danes „Zeleni hrib“, le Tvoja zvesta čuvaja „Luka“ in „Boj“ stojita še vedno na straži in prisluškujeta, kadaj se povrne gospodar — a zaman!

Dragi brat starosta! Dolgih trinajst let sem imel priliko občudovati Tvoje neumorno in nad vse uspešno delovanje na sokolskem polju, v tej dobi si mi zaupal kot takratnemu tajniku Slovenske Sokolske Zveze premnoge važne, sokolske in nesokolske zadeve — dokaz, da si me poznal. In za to sem Ti neizmerno hvaležen.

Sedaj počivaš! Končno našel si zaželjeni mir, katerega si v življenju zaman iskal.

Bratje in sestre! Spomin našega nepozabnega staroste proslavimo najdostojneje z neumornim delom v Sokolstvu v bratski slogi! Prezirajmo vse ostudne napade! Vzgajajmo naši mladi državi — katere se moramo okleniti z vsemi silami — nravno in telesno krepke sinove in hčere, versko vzgojo pa prepstimo onim — ki so v to poklicani.

Brat starosta! Poslednji Zdravo!

Tvoj

Kajzelj.

Брат др. Оражен

Познати дра. Оражена као брата — Сокола и чо-вјека није било баш лако због његове озбиљности и мучаљивости. То је било моје мишљење. Много лакше га је било познати као Сокола имајући пред собом његов озбиљни рад на соколском пољу и његове погледе на наш Словенски а у првом реду Југословенски народ за цијело вријеме његова живота. Мучаљивост његова значила је, да треба ићи много даље и дубоко завирити у његову прошлост, у живот његових најмлађих дана, што није било лако, јер брат Оражен није волио говорити о својим патњама и невољама из најранијега свога живота.

У првој половини 1919. године имао сам прилике неколико пута, да са бр. Ораженом, након што смо се о соколским стварима за наш Соколски Сабор у Новом Саду и т. д. потпуно обавијестили и споразумили, посве приватно разговарам. Чуо сам много лијепих и врло интересантних ствари из његовог ђачког (средњих школа и универзе) приватног и соколског живота, али никад ништа из његовог ранијег (дјетињег) живота. Он је преко тога прелазио као да није никад ни био дијете, што сам ја тек касније разумио.

Брата Оражена упознао сам лично пред својих десетак година. Његов говор на Сок. Академији у Загребу (Соколско вече) концем 1913. год. о утисцима са Балканског ратишта „Међу рањеними Србским брати“ остао нам је свима живо у памети.

Наше познанство је обновљено и још боље учвршћено почетком 1919. год. у Љубљани кад ме је брат Оражен одмах у почетку нашега разговора посве отворено упитао: Брате! Јеси ли Ти Србин? — Јесам. — А гдје си био и што си радио за вријеме овога свјетскога рата? — Кад сам му у кратко одговорио, да сам био преко 4 године прогнат из отаџбине у Маџарску, у мјесто Ђур, пружи ми бр. др. Оражен руку и рече: „Буди нам здрав и поносан! Од тога је часа био брат др. Оражен са једним нарочитим повјерењем према мени расположен.

Мир пепелу нашега великог брата Сокола и пријатеља и вјечна му успомена међу нама! *Тошо Јањанин.*

Oraženov Dan u Oseku dne 27. Junija o. g.

Oražen je volio sokolske sletove. Ne radi reprezentacije, svečanosti i banketnih zgoda. Ono što ga je privlačilo bilo je vežbalište, sletište, i vežba i vežbači.

Nekoliko smo puta gledali sa kakove tribine vežbe sokolske, i to kod nas u Jugoslaviji, I to je sve bilo tako prosto, prirodno i primitivno, i oko vežbališta zelene livade i šumarci, odozgo plavo i veselo nebo, svuda sjajno i toplo

sunce, a na poljani stotine i stotine mladića i djevojaka. Vidiš — rekao bi Oražen stežući me za ruku — to je lepo kad je sve zajedno tako lepo, siroto, nedoterano, prosto, i sve je naše, tako rodjeno naše, sada bih ja hteo da govorim, ovde na sred vežbališta, da me svi čuju. i da im gromko i oduševljeno kažem što osećam i što mislim . . .

Od Maribora do Božića uvek smo se dogovarali, kako ćemo ove godine poći zajedno u Oseku na naš slet. Obično smo tako činili, da ili pre ili nakon sleta ostanemo negde na odmoru zajedno. Tako smo hteli i sad, bar nekoliko dana.

Sad je došlo drugačije! Slet u Oseku će biti tri dana, u oči Vidovdana, na Vidovdan, i na zajutarje njegovo, dne 27., 28. i 29. Junija o. g. Po svemu sudeći, a najviše po crti razvića Jugoslovenskog Sokolstva, koja se od Novogsada preko Maribora oštro krenula napred i u vis, slet će u Oseku biti silan, moćan, velik i lep, nešto, nakon Sokolskog Sabora g. 1919., do danas nevidjeno i najbolje.

Oražen neće biti u Oseku na sletu, ma da mu se radovao i veselio kao malo dete! U mesto toga, ima na sletu u Oseku da se obavi svečana uspomena na Oraženu, na mrtvog sokola, i na najboljeg!

Po zaključku odbora Jugoslovenskog Sokolskog Saveza odredjen je prvi dan sleta u Oseku da bude Oraženov Dan, dakle da jedan dan sleta nosi Oraženovo ime. I ova odluka našeg Saveza biće sigurno jedna od onih, koje bez izuzetka nalaze odobravanje celoga Sokolstva.

I pravo je i lepo je to! Tako će Oraženov Dan i Vidovdan da budu blizu, i jedna od najvećih želja pokojnika biće ispunjena. A Sokolstvo iskupljeno u Oseku imaće priliku, da mnogobrojno i jako odade poslednju počast svome prvome starešini!

Izjave saučešća povodom Oraženove smrti

Njegovo Kralj. Visočanstvo Regent Prestolonaslednik Aleksandar iskreno žali gubitak odličnog rodoljuba doktora Oražena, — ministar Janković.

Povodom smrti velikog sokola dr. Oražena izjavljuje iskreno i duboko saučešće — ministar prosvete Pribičević.

Smrću predstavnika Sokol. Saveza izgubili su i sokoli i država odličnog radenika. Neka prime braća sokoli izraz moga najiskrenijeg saučešća. A večna slava starešini dr. Oraženu! — Predsednik ustavotvorne skupštine dr. Ivo Ribar.

Vest o iznenadnoj smrti našega idealnoga starešine i prijatelja dr. Oražena nas je silno potresla. Molim da primite moje najiskrenije saučešće. A spomen divnoga pokojnika živeće dokle je Slovenstva i Jugoslovenstva! — ministar Hribar.

Osim toga izjavili su svoje saučešće: generalni konsul češko-slovačke republike u Ljubljani, češka obec u Ljubljani, športna veza u Ljubljani, Češko-slovenska Obec Sokolska Prag, Društvo Hrvat. Književnika Zagreb, Hrvatski Radiša Zagreb, Zdravstveni odsek za Sloveniju i Istru Ljubljana, Praška telocvična jednota Sokol, Dr. I. Scheiner, Dr. Ribar, A. Tadić, Mara Gubaš, podstarešina Paunković, Stevo Žakula, Živorad Bogdanović, Sokol. župe: Bečkerek, Osijek, Beograd, Zagreb, Sarajevo, Banjaluka, Mostar, Belovar, Sušak-Rijeka, — vrlo mnoga sokolska društva naša i pojedine ličnosti.

IZ UREDNIŠTVA

Broj 5. i 6. našega lista zakasnio je ovaj put zbog toga, što redakciji, koja je tek 9. o. mj. zaključena, nije nikako potpuno uspjelo da sav materijal za ovaj Oraženov broj ranije sakupi.

Naredni broj (7-mi za mjesec juli) ulazi odmah u slog te će još prije konca ovoga mjeseca izaći i biti razaslan, dok će 8-mi broj izaći i biti razaslan svakako nekoliko dana prije pokrajinskog sleta u Osijeku.

Materijal za ovaj (8-mi) broj treba nam poslati najkasnije do 14. juna inače se neće moći u obzir uzeti.

Атлеџ музичких инструмената

СВ. ПАШЋАН

ЗАГРЕБ, Октогон

добављач загреб. конзерваторија.

Препоручујем соколским друштвима и браћи соколима моје богато складиште музичких инструмената и жица за све инструменте. Једини уметнички завод у држави С. Х. С. за поправке свију врсти инструмената. Цене умерене. Наручбе из провинције обављам брзо и точно уз поуз.

Трговина жељезном робом

Л.Ј. БОШКОВИЋА насљедници

MERVAR i HODNIKOVIĆ

Телефон 11-26. ЗАГРЕБ Вакачева 2.

препоруча

своју велику залиху кухинског посуђа, свију врсти оруђа за bravare, kovače, stolare као и све у жељезнарску струку зашјечајуће предмете.

К. МАЛУШЕВИЋ

Београд, Кнез Михајла ул. 8.

Стовариште чешких и белгијских стаклених плоча, трговина стаклене и порцуланске робе, мајолике, емаила и сервиса. Велики избор уоквирених слика, огледала и свих свјетилјака. — Радионица оквира за слике и устаклење прозора.

1. hrv. tvornica za elektro-industriju

IVAN PASPA

ЗАГРЕБ. Творница и пословница
Preradovićeва ulica 41.
Prodavaona Bogovićeва ulica broj 9.
Телефон број 8-99.

Препоруча свој ново уређени одио за поправке електричних стројева највеће складиште електро-мотора и Dynamо-стројева, ventilatora, gladčala i kuhala. Preuzima uređivanje електричних centrala. Велики избор расветних тјелеса [lusterа] stolnih svetilj, raznih žarulja, svetiljaka на карбид као и Твор. жеп. батерија „CROATIA“.

НОВО-ОТВОРЕНА

ТРГОВИНА МАНУФАКТУРНЕ,
КРАТКЕ И ПЛЕНЕНЕ РОБЕ

на велико

М. БАЧИЋ и ДРУГОВИ

— ЗАГРЕБ —

Јуришићева ул. 1. а. Елза Флуид дом.

Препоручује своје богато стовариште свих врста мануфактурне, кратке и плетене робе.

Телефон интер. 12-16.

МИЛОРАД БУРЕНДИЋ и КОМП.

Брзојавна адреса:
БУРЕНДИЋ—СПЉЕТ.

— СПЉЕТ —

Телефон интерурбан
број 210.

Регистрирана фирма.

— Агентурни, комисијонални и отпремнички посао. —

ИМПОРТ!

ЕКСПОРТ!

- Продаје на велико: кафу, шеќер, пиринач, сапун, коломаст, соду, галицу, сумпор, као и другу сваковрсну ово и иноземну робу.
- Заступства прворазредних творница: Творнице кемичких производа, крема за обућу, коломсти и т. д., творнице сапуна за рубље и тоалетног, творнице колача кекс бисквита и других.
- Обавља све агентурне и комисијонарске послове уз најповољније увјете.
- Купује све, врсти животних намирница, плодина и земаљских производа.

Kožnate sprave za gimnastiku

svih mogućih vrsta mogu se odmah
dobiti kod prve strukovne bratske firme

Fr. Adam Kunratice kod Praga.

Strunjače za 50% jeftinije! Tražite cenovnik!

ŠTIMAC i DRNDARSKI

Giro-Conto D. D. ZA PROMET ROBOM Telegrami:
Srpska Banka Zagreb. ZAGREB Štimacco Zagreb.
Ček SHS Pošte 33.453. JELAČIČEV TRG BROJ 28. Telefon 20-61.

Stalno i veliko skladište

MANUFAKUTRNE ROBE

svake vrsti, te

PAMUKA ZA TKANJE

i prvorazrednih

::: ČEŠKIH CIPELA :::

za gospodje, gospodu i djecu.

PRODAJA NA VELIKO I MALO.

Cipele za gombanje uvijek na skladištu.

SOLIDNA PODVORBA!

JEFTINE CIJENE!

BRAĆA BAŤA

ZAGREB, MAROVSKA ULICA 30.

nudi

sokolske cipele

male neto K 110.—, veće neto K 120.—